

Odnos između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine agresivnog ponašanja među djecom predškolske dobi

Kutle, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:456558>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-31**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Martina Kutle

**ODNOS IZMEĐU RAZINE IZLOŽENOSTI TELEVIZIJSKIM
SADRŽAJIMA I RAZINE AGRESIVNOG PONAŠANJA MEĐU
DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Zagreb, svibanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITEJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Martina Kutle

ODNOS IZMEĐU RAZINE IZLOŽENOSTI TELEVIZIJSKIM
SADRŽAJIMA I RAZINE AGRESIVNOG PONAŠANJA MEĐU
DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI

Diplomski rad

Mentorica rada:
prof. dr. sc. Andreja Brajša-Žganec

Zagreb, svibanj, 2022.

Sažetak

Agresivni oblici ponašanja među djecom predškolske dobi, između ostalih faktora, mogu biti potaknuti agresivnim (nasilnim) televizijskim sadržajima. Obzirom da su djeca predškolske dobi vrlo rano izložena televizijskim sadržajima te obzirom da televizijski sadržaji općenito, baš kao i sadržaji namijenjeni djeci, obiluju nasilnim sadržajima, ključnu ulogu u prevenciji, neutralizaciji ili korekciji agresivnih ponašanja među djecom predškolske dobi potaknutom agresivnim televizijskim sadržajima, imaju primarni skrbnici djece, najčešće roditelji, koji primjenom raznih strategija kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, mogu na adekvatan način posredovati televizijske sadržaje djeci predškolske dobi.

U skladu s navedenim, tijekom ožujka 2022. godine provedeno je empirijsko anketno ispitivanje kojim su na prigodnom uzorku prikupljeni podaci o 126 vrtićke djece predškolske dobi, koja su u trenutku provođenja ispitivanja pohađala jedan dječji vrtić u Gradu Zagrebu. Ispitivanje je provedeno sa svrhom utvrđivanja najučinkovitije roditeljske strategije, kao one koja rezultira najmanjom razinom agresivnih oblika ponašanja među djecom predškolske dobi izloženoj televizijskim sadržajima.

Podaci su prikupljeni od 126 roditelja te 11 institucionalnih odgajateljica uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi.

Prema rezultatima provedenog ispitivanja, niti jedan oblik roditeljske medijske strategije nije se pokazao statistički značajno povezan s razinom dječjih agresivnih ponašanja. S druge pak strane, utvrđeno je kako agresivna ponašanja u većoj mjeri manifestiraju djeca koja su u tipičnom danu duže izložena televizijskim sadržajima. Naime, vrtićka djeca predškolske dobi koja su u većoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, odnosno, djeca koja u tipičnom danu duže gledaju televizijske sadržaje, u većoj mjeri manifestiraju sva tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja, dok vrtićka djeca predškolske dobi koja su u manjoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, odnosno, djeca koja u tipičnom danu kraće gledaju televizijske sadržaje, u manjoj mjeri manifestiraju sva tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja.

Ključne riječi: televizijski medij, crtani filmovi, agresija, djeca predškolske dobi

Summary

RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVEL OF EXPOSURE TO TELEVISION CONTENT AND THE LEVEL OF AGGRESSIVE BEHAVIOR OF PRESCHOOL CHILDREN

Aggressive forms of behavior among preschool children, amidst other factors, can be encouraged by aggressive (violent) television content. Given that preschool children are exposed to television content very early on and that television content in general, as well as content intended for children, is rich in violent content, a key role in preventing, neutralizing or correcting aggressive behavior among preschool children encouraged by aggressive television content has caregivers of children, most often parents, who, through various strategies with which they control, monitor or interpret the television content to which children are exposed, can adequately communicate television content to preschool children.

In accordance with the above, in March 2022 an empirical survey was conducted on a convenient sample which collected data on 126 preschool children, who at the time of the survey attended one kindergarten in the City of Zagreb. The research was conducted with the aim of determining the most effective parenting strategy, as the one that results in the lowest level of aggressive forms of behavior among preschool children exposed to television content.

Data were collected from 126 parents and 11 institutional educators from the sampled pre-school kindergarten children.

According to the results of the research, no form of parenting media strategy was statistically significantly associated with the level of children's aggressive behavior. On the other hand, it was found that aggressive behaviors are more pronounced in children who are more exposed to television content on a typical day. Namely, kindergarten children of preschool age who are more exposed to television content, ie children who watch television content for a longer time on a typical day, manifest all three examined forms of aggressive behavior to a greater extent, while kindergarten children of preschool age who are less exposed to television content, that is, children who watch television content for a shorter time on a typical day, to a lesser extent manifest all three examined forms of aggressive behavior.

Keywords: television medium, cartoons, aggression, preschool children

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. <i>Izloženost djece predškolske dobi televiziji kao masovnom mediju</i>	2
1.2. <i>Agresivnost kod djece predškolske dobi</i>	8
1.3. <i>Prisutnost nasilnih i agresivnih sadržaja u okviru televizijskih programskih sadržaja namijenjenih djeci predškolske dobi</i>	14
1.4. <i>Utjecaj medijskog nasilja na agresivnost djece predškolske dobi</i>	17
2. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISPITIVANJA	22
2.1. Metodologija istraživanja	22
2.1.1. <i>Svrha, ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja</i>	22
2.1.2. <i>Opis postupka provedbe istraživanja</i>	24
2.1.3. <i>Struktura istraživačkog uzorka</i>	26
2.1.4. <i>Primijenjeni anketni upitnici</i>	27
2.1.5. <i>Obrada i analiza prikupljenih podataka</i>	29
2.2. Analiza rezultata empirijskog ispitivanja	30
2.2.1. <i>Socio-demografske karakteristike ispitanih roditelja</i>	30
2.2.2. <i>Socio-demografske karakteristike uzorkom obuhvaćene djece</i>	32
2.2.3. <i>Struktura izloženosti televizijskim sadržajima uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi</i>	32
2.2.4. <i>Učestalost primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija uzorkom obuhvaćenih roditelja vrtićke djece predškolske dobi</i>	37
2.2.5. <i>Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora</i>	40
2.2.6. <i>Razina manifestiranja agresivnih oblika ponašanja od strane uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi</i>	41
2.3. Osvrt na postavljene hipoteze	43
2.4. Metodološki nedostatci i ograničenja istraživanja	46
3. ZAKLJUČAK	47
Literatura	49
Prilozi	55

Prilog 1. Roditeljska suglasnost za sudjelovanje u istraživanju	55
Prilog 2. Anketni upitnik za roditelje	56
Prilog 3. Anketni upitnik za odgajateljice	59
Prilog 4. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji kvantitativnih varijabli anketnih upitnika	61
Popis tablica i grafikona	62
Izjava o izvornosti diplomskog rada	64

1. UVOD

Televizija je najkorišteniji masovni medij među djecom rane i predškolske dobi (Ljubić Nežić, 2019). Prema Bjelobrk (2020) od šezdesetih je godina dvadesetog stoljeća provedeno stotine empirijskih istraživanja koja su pokazala kako mediji, odnosno, izloženost medijima, utječe na dječja uvjerenja, stavove i ponašanja. Unatoč tome što televizija, kao i svaki drugi masovni medij, može imati i ima pozitivne socijalizacijske učinke te poželjne direktne i indirektno posljedice na razvoj, ponašanje, odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi, utjecaj televizije i televizijskih sadržaja na djecu predškolske dobi pokazuje se problematičnim obzirom na tri ključna aspekta: a) televizija kao masovni medij općenito, kao i programski sadržaji namijenjeni djeci predškolske dobi posebno, obiluje nasilnim i agresivnim sadržajima; b) djeca predškolske dobi koja su izložena negativnim, nepoželjnim i nasilnim televizijskim sadržajima mogu početi prihvaćati i manifestirati različite oblike negativnih, nepoželjnih, nasilnih i agresivnih ponašanja, obzirom da djeca, između ostalog, uče imitiranjem, a još uvijek ne posjeduju dovoljno razvijene kognitivne i kritičke obrasce razmišljanja, adekvatne mehanizme emocionalne kontrole i prikladne mehanizme regulacije ponašanja; c) pri tome, u uvjetima u kojima primarni skrbnici djece predškolske dobi, što su najčešće roditelji, nisu uveli jasna pravila korištenja televizijskih sadržaja za djecu predškolske dobi poput vremenskog ograničavanja izloženosti televiziji i kontroliranja televizijskih sadržaja kojima su djeca izložena, u teoriji i empiriji ustanovljen odnos između nasilnih televizijskih sadržaja i agresivnog ponašanja djece predškolske dobi, izuzetno je teško neutralizirati ili korigirati. Samim time, u situaciji u kojoj su primarni skrbnici djece adekvatni posrednici između televizijskih sadržaja i djece, a koji ograničavaju, kontroliraju i korigiraju televizijske sadržaje kojima su djeca izložena, moguće je umanjiti ili čak neutralizirati u teoriji i empiriji ustanovljen pozitivan korelacijski odnos između razine izloženosti nasilnim televizijskim sadržajima i razine manifestiranja agresivnih oblika ponašanja među djecom predškolske dobi.

Bartaković i Sindik (2016) navode tri vrste roditeljske medijacije: a) pasivnu medijaciju koja obuhvaća zajedničko gledanje odabranih televizijskih sadržaja s djetetom bez verbalnih diskusija ili korekcija viđenog sadržaja; b) ograničavajuću ili restriktivnu medijaciju u kojoj roditelji postavljaju pravila vezana uz dopuštene okolnosti, sadržaj i količinsko korištenje medija; te c) aktivnu (instruktivnu ili poučnu medijaciju) koja podrazumijeva raspravu o medijskim sadržajima kojima su djeca izložena, u cilju vrednovanja, kritičkog propitivanja,

razjašnjavanja i objašnjavanja viđenog sadržaja, naglašavanja moralnih poruka te vrijednosnog usmjeravanja djece.

U skladu s time, u okviru ovoga rada, provedeno je empirijsko anketno ispitivanje kojem je svrha bila ispitati učinkovitost različitih oblika roditeljske medijacije, odnosno, ispitivanje kojem je svrha bila ispitati razlikuju li se djeca koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju različite oblike medijske medijacije, u razini manifestiranja triju agresivnih oblika ponašanja.

1.1. *Izloženost djece predškolske dobi televiziji kao masovnom mediju*

Masovni mediji definiraju se kao sredstva komunikacije koja su namijenjena javnom priopćavanju. Prema Jurčić (2017) mediji podrazumijevaju sustave javnog informiranja, kojima je svrha diseminacija audio-vizualnih sadržaja u svrhu informiranja, obrazovanja i zabave najširih slojeva stanovništva.

Televizija, kao audio-vizualni medij kojim se emitiraju vizualni (tekstualni i slikovni) te auditivni (zvučni) sadržaji, jedan je od najprisutnijih i najdostupnijih medija u suvremenom društvu. Iako je McLuhan, istaknuti medijski teoretičar, televiziju smatrao najznačajnijim medijem zbog mogućnosti poticanja više osjetila, čak i u suvremenim društvima u kojima su prisutni brojni mediji koji također utječu na više osjetila, prema brojnim autorima televizija je i dalje najpopularniji i potencijalno najmoćniji masovni medij (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001; Mlinarević, 2004), posebno među djecom. Televizija je kao masovni medij među djecom predškolske dobi iznimno popularna obzirom da je sveprisutna i lako dostupna, odnosno, predstavlja najdostupniji medij; jednostavna je za korištenje, odnosno, ne zahtijeva složenije vještine rukovanja i korištenja poput primjerice video igrice, interneta ili tiskovina; nudi velik izbor različitih programa i programskih sadržaja; te je zbog poticanja više osjetila, obzirom da istovremeno posreduje auditivne i vizualne sadržaje, djeci zanimljivija od primjerice radio prijemnika ili slikovnica.

Prema rezultatima prvog nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima koje je tijekom 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, u trenutku provođenja istraživanja, 99,9%

ispitanih kućanstava posjedovalo je televizor. Iz navedenog je vidljivo kako su u suvremenom hrvatskom društvu gotovo sva djeca okružena televizijskim medijem te potencijalno ili stvarno izložena utjecaju televizije već od prvih dana svog života. Prema rezultatima provedenog istraživanja, televizija je najpopularniji masovni medij među djecom predškolske dobi (Buljan Flander, Roje Đapić i Selak Bagarić, 2020).

Prema Mlinarević (2004) djeca vrlo rano iskazuju želju za gledanjem televizije, na televiziju se navikavaju brzo i neprimjetno, vrlo rano nauče koristiti televizor, već sa 14 mjeseci počinju oponašati ono što vide na televiziji, dok redovito počinju gledati televiziju između druge i treće godine života (Gunter i McAleer, 1997; prema Sindik i Veselinović, 2010). Osim toga, današnja djeca provode više vremena pred televizijskim ekranima nego u druženju s vršnjacima na otvorenom (Kanižaj i Ciboci, 2011), najveći dio svog slobodnog vremena provode gledajući televiziju (Ilišin i suradnici, 2001; Mikić i Rukavina, 2006; Sindik, 2012), pri čemu prosječno dijete više vremena provede u gledanju televizije nego u bavljenju svim ostalim aktivnostima zajedno, izuzev spavanja (Vasta, Haith i Miller, 1997). Prema rezultatima provedenih istraživanja, djeca predškolske dobi Republike Hrvatske pred televizijskim ekranima provedu više od sat vremena dnevno, u prosjeku 75 minuta dnevno (Mikić, 2002b; prema Sindik i Veselinović, 2010) odnosno 80 minuta dnevno (Bartaković i Sindik, 2016).

Djeca televiziju gledaju radi humora, neustrašivih junaka i akcije (Mikić, 2001; prema Mlinarević, 2004), te s ciljem zabave, razonode i relaksacije. Osim toga, televizijski ekran djeci predškolske dobi omogućuje izlaganje neobičnim i napetim situacijama, zanimljivim sadržajima, novim svjetovima, identificiranje s mnogobrojnim fiktivnim likovima i junacima, a što sve skupa zadovoljava prirodnu dječju znatiželju (Mlinarević, 2004; Sindik, 2012).

Kao što je već spomenuto, tijekom 2016. i 2017. godine Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, provela je prvo nacionalno istraživanje o predškolskoj djeci pred malim ekranima. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku 655 roditelja djece predškolske dobi, u rasponu od 18 mjeseci do 7 godina, koji su u trenutku provođenja istraživanja pohađali dječje vrtiće diljem Hrvatske, pri čemu je prosječna dob djece iznosila pet godina. Prema rezultatima provedenog istraživanja, od svih u istraživanje uključenih elektroničkih ekrana (televizor, računalo, tablet, mobitel i igraće konzole), djeca i dalje najviše vremena provode pred televizorom. Pri tome, utvrđeno je kako vikendom televiziju gleda 97% uzorkom obuhvaćene djece, radnim danima televiziju gleda 96% uzorkom

obuhvaćene djece, dok 27% uzorkom obuhvaćene djece ima televizor u svojoj sobi. Istraživanjem je ustanovljeno kako roditelji u manjoj mjeri postavljaju pravila vezana uz sadržaj koji dijete smije gledati na elektroničkim uređajima, dok u većoj mjeri postavljaju pravila vezana za vrijeme korištenja elektroničkih uređaja, pri čemu četvrtina roditelja djeci ne postavlja nikakva pravila vezana uz korištenje elektroničkih uređaja. Obzirom na korištenje televizora, petina roditelja nikad ili tek ponekad razgovara s djetetom o sadržajima koje je dijete vidjelo na televizoru (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2017).

Imajući na umu gotovo stopostotnu zastupljenost televizije u hrvatskim kućanstvima, odnosno, gotovo stopostotnu izloženost predškolske djece televizijskim sadržajima, privlačnost televizijskog ekrana za djecu predškolske dobi te provođenje znatne količine slobodnog vremena pred televizijskim ekranima od strane djece predškolske dobi, izvjesno je pretpostaviti kako televizija kao masovni medij igra veliku ulogu prilikom razvoja i socijalizacije djece predškolske dobi. Obzirom da djeca odrastaju uz medije, odnosno, obzirom da je njihovo djetinjstvo „medijsko“, pri čemu je najzastupljeniji medij u životima djece predškolske dobi televizija, televizija postaje odgojitelj djece te na taj način zamjenjuje roditelje u njihovoj odgojiteljskoj funkciji (Mikić, 2004; prema Sindik, 2012). Imajući na umu definiciju socijalizacije, po kojoj je socijalizacija proces u kojem se osoba transformira iz biološkog u više sociološko-intelektualno biće koje komunicira i surađuje s društvom i okruženjem u kojem egzistira (Saleh i El-Rawas, 2015; prema Bjelobrk, 2020); odnosno, shvaćajući socijalizaciju kao integriranje pojedinca u društveni život procesom prilagođavanja društvenim zahtjevima i normama, a što podrazumijeva učenje stavova, vrijednosti i poželjnih oblika ponašanja (Ilišin, 2003); razvidno je kako masovni mediji, a posebice televizija, predstavljaju ključnog socijalizacijskog aktera djece predškolske dobi. Dekker (1991; prema Ilišin i suradnici, 2001) razlikuje primarne i sekundarne agense socijalizacije, pri čemu u primarne agense socijalizacije spadaju roditelji (obitelj) te vršnjaci (prijateljske skupine), dok mediji spadaju u sekundarne socijalizacijske agense. S druge pak strane, Bandura (1977; prema Bjelobrk, 2020) smatra kako mediji na socijalizaciju djece utječu u jednakoj mjeri kao i obitelj, vršnjaci te kulturni kontekst. Sindik i Veselinović (2010) smatraju kako mediji u odgoju djece imaju važnu kultivacijsku ulogu, te kako uz roditelje i odgojitelje postaju “treći roditelj” djece. Neka istraživanja upozoravaju kako je televizija ugrozila odgojnu ulogu obitelji i odgojno obrazovnih institucija (Mušanović, 2004; prema Mlinarević, 2004) te se ponekad televizor koristi kao dadilja, posebno od strane roditelja mlađe djece (Clifford, Gunter, McAleer, 1995; prema Ilišin i suradnici, 2001).

Potrebno je spomenuti kako masovni mediji sami po sebi nisu ni dobri ni loši te mogu imati kako negativne, tako i pozitivne učinke na razvoj i socijalizaciju djece predškolske dobi. Neosporno je kako utjecaj televizije kao masovnog medija može imati i ima pozitivne i poželjne učinke na razvoj i socijalizaciju djece predškolske dobi, poput poticanja znatiželje i pobuđivanja novih interesa te razvoja poželjnih emocionalnih i kognitivnih procesa, te može predstavljati adekvatnog odgojno-obrazovnog agensa potičući usvajanje prihvaćenih kulturalnih normi, vrijednosti i stavova socijalne okoline (Mlinarević, 2004), pri čemu je posebno značajno učenje jezika i kasniji razvoj jezičnih kompetencija (Colombo, 2001; Ruff i Rothbart, 1996; prema Bjelobrk, 2020). Gledajući televiziju djeca spoznaju svijet oko sebe, razvijaju motoričke sposobnosti, razvijaju maštu i kreativno razmišljanje, stječu nova znanja i socijalne vještine, uče poželjne oblike ponašanja, usađuju u sebe pozitivne vrijednosti, otkrivaju nove načine ponašanja, dok Brunner (2000; prema Mlinarević, 2004) smatra kako djeca koja imaju kontakt s televizijom, više i intenzivnije sudjeluju u doživljajima svijeta odraslih, te se stoga brže socijaliziraju. Prema Đuran, Koprivnjak i Maček (2019) gledanjem televizije djeca kreiraju i proširuju svoje kognitivne, psihičke i socijalne kvalitete, te se uče kulturnim različitostima i toleranciji. Konkretni utjecaj televizije na korisnike prvenstveno ovisi o količini i načinu na koji ih primatelji odnosno korisnici koriste (Ilišin i suradnici, 2001; Sindik i Veselinović 2010), pri čemu se u slučaju dječjih korisnika, poseban naglasak stavlja na primarne skrbnike djece, koji bi trebali biti adekvatni posrednici između djece i medijskih sadržaja kojima su djeca izložena. Pri tome, kako bi primarni skrbnici djece predškolske dobi predstavljali adekvatne posrednike između televizijskih sadržaja i djece predškolske dobi, potrebno je da sami primarni skrbnici djece budu medijski pismeni.

Unatoč potencijalnim pozitivnim učincima televizijskih sadržaja na djecu predškolske dobi, neumjereno i neselektivno izlaganje djece televizijskim sadržajima nosi sa sobom niz negativnih potencijalnih ili stvarnih posljedica, poput smanjivanja vremena koje se moglo provesti u drugim obiteljskim, vršnjačkim ili tjelesnim aktivnostima, koje su potrebne za adekvatan zdravstveni, motorički i socijalni razvoj djece (Mužić, 2014). S druge strane, čak i ako roditelji djeci postave pravila o ograničenom i selektivnom korištenju televizijskog medija, odnosno, čak i u situacijama u kojima roditelji odrede koliko dugo i koje sadržaje djeca smiju gledati na televizijskom ekranu, u gotovo svim je programskim sadržajima, pa i u okviru programskih sadržaja namijenjenih djeci predškolske dobi, kao i u najpopularnijim crtanim filmovima, prisutna velika količina nasilnog i agresivnog sadržaja. Iz tog razloga, u kontekstu

potencijalno negativnih televizijskih utjecaja na djecu predškolske dobi, najviše zabrinutosti izaziva problem povezanosti agresivnih medijskih sadržaja i razine agresivnog ponašanja među djecom predškolske dobi (Ilišin i suradnici, 2001).

Imajući na umu sve navedeno, problematika odnosa djece i televizije ne ogleda se samo u doziranju vremena provedenog pred televizorom i selektivnim odabirom sadržaja kojima su djeca predškolske dobi izložena, već i u razvojnim karakteristikama i specifičnostima djece predškolske dobi. Naime, djeca predškolske nisu dovoljno emocionalno i kognitivno pripremljena za adekvatan, poželjan, produktivan, konstruktivan i funkcionalan način korištenja televizije. Obzirom da su djeca predškolske dobi emotivno i intelektualno nespremna za život s medijima (Sindik i Veselinović, 2010), najranjiviji su segment populacije kada je u pitanju izloženost medijima (Ilišin i suradnici, 2001). Naime, djeca prolaze kroz intenzivan proces socijalizacije, vrlo su podložna različitim utjecajima, što su mlađa to su manje sposobna zaštititi se od različitih medijskih utjecaja, posebno stoga što utjecaji medijskih sadržaja nisu uvijek jasno vidljivi, već mogu imati odgođeno djelovanje (Zgrabljić Rotar, 2005; prema Sindik i Veselinović, 2010); njihove kognitivne sposobnosti, emocionalne sposobnosti te sposobnosti moralnog rezoniranja još uvijek nisu dovoljno razvijene da samostalno procesuiraju poruke na način koji ih štiti od negativnih efekata (Potter, 2013; prema Ljubić Nežić, 2019) te teže razlikuju stvarni i fiktivni sadržaj na televiziji, pri čemu sposobnost razlikovanja stvarnosti od mašte nastupa između šeste i osme godine života (Sindik i Veselinović, 2010). Samim time, nužno je da roditelji i kvantitativno (određivanjem količine vremena koje dijete smije provesti pred televizijskim ekranom), kvalitativno (kontroliranjem i selektiranjem različitih sadržaja koje dijete smije gledati na televizijskom ekranu) te interpretativno (tumačenjem i objašnjavanjem vrijednosnih i moralnih implikacija viđenih sadržaja) posreduju odnos između televizijskih ekrana i djece predškolske dobi. Na taj način, u situaciji u kojoj primarni skrbnici djece predstavljaju adekvatne posrednike televizijskih sadržaja djeci predškolske dobi, moguće je potencirati pozitivne i poželjne a neutralizirati ili eliminirati negativne televizijske utjecaje.

Kao rezultat poražavajućih rezultata anketnog istraživanja o navikama gledanja televizije među djecom i mladima u Hrvatskoj koje je 2014. godine provela Agencija za elektroničke medije u suradnji s UNICEF-om na prigodnom uzorku 1000 roditelja djece u dobi do 17 godina, a koji su pokazali kako djeca mlađa od 12 godina u prosjeku dnevno provode između jednog do tri sata ispred televizijskog ekrana, pri čemu su pola tog vremena pred televizorom bez nadzora odrasle osobe, pokrenuta je nacionalna kampanja čiji je cilj bio podići razinu svijesti o

važnosti medijskog opismenjavanja djece i dječjih skrbnika. U sklopu kampanje izrađena je *Preporuka za pravilan odabir sadržaja za djecu – za roditelje i televizijske urednike*; 2016. godine predstavljen je mrežni portal namijenjen informiranju i edukaciji roditelja, skrbnika, odgojitelja i učitelja o medijskoj pismenosti, predstavljena je prva slikovnica o medijima za najmlađu djecu te razne brošure za roditelje i skrbnike djece (Agencija za elektroničke medije, 2015).

Pri tome, medijska pismenost definira se kao osviješten, kritički i refleksivan pristup medijima i njihovim sadržajima (Ilišin i suradnici, 2001). U kontekstu nužnosti medijskog opismenjavanja, nužno je medijski obrazovati ne samo djecu i njihove primarne skrbnike, već i institucionalne odgojitelje djece, što nalaže uvođenje medijskog odgoja u vrtićima (Glasovac, 2010, Sindik i Veselinović, 2010, Ljubić Nežić 2019). Ipak, važnost medijskih intervencija, posebno se tiče roditeljskih intervencija, obzirom da obitelj determinira prva iskustva djece s medijima (Glasovac, 2010) te obzirom da je obitelj najznačajniji socijalizacijski agens djece predškolske dobi.

U kontekstu medijskog opismenjavanja primarnih skrbnika djece, navodi se kako bi djecu predškolske dobi trebalo što manje izlagati medijskim sadržajima obzirom da je to zdravstveno i odgojno nepoželjno (Sindik i Veselinović, 2010), kako gledanje televizije šteti kognitivnom razvoju (Mužić, 2014), dok prema nekim autorima djecu ne bi trebalo izlagati medijskim sadržajima prije treće godine života, obzirom da do tada slike s ekrana ne izazivaju ništa osim zbrke, kontradiktornih osjećaja i dojmova (Glasovac, 2010), dok bi do polaska u školu djeca pred malim ekranima trebala provoditi maksimalno sat vremena dnevno (Roje Đapić i suradnici, 2020). Nadalje, navodi se kako djeca ne bi trebala gledati televiziju rano ujutro, tijekom obroka te prije spavanja, obzirom da takva navika stvara model budućih ponašanja po kojoj je korištenje malih ekrana usko povezano s obavljanjem osnovnih životnih funkcija (Roje Đapić i suradnici, 2020), zatim bez kontrole skrbnika sama u svojoj sobi, te kako je nužno uspostaviti rutinu i jasna pravila o kvantitativnom i kvalitativnom načinu korištenja medija i medijskih sadržaja, jasno definirajući kada, gdje, koliko dugo i koje sadržaje djeca smiju gledati (Glasovac, 2010). Također, preporuča se i naknadna diskusija s djecom o mislima i emocijama koje su kod njih izazvali sadržaji viđeni na televiziji (Glasovac, 2010; Ilišin i suradnici, 2001).

Interpretirajući rezultate prvog nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima koje je tijekom 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih

Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, Roje Đapić i suradnici (2020) navode kako 41% ispitane djece često ili uvijek koristi elektroničke ekrane sat vremena prije spavanja, dok njih 90% to čini barem ponekad. Nadalje, isti autori navode kako 10% ispitane djece često ili uvijek koristi elektroničke uređaje tijekom obroka, a barem povremeno njih 60%. Osim navedenoga, 47% ispitane djece barem ponekad bez roditeljskog nadzora provodi vrijeme uz televiziju.

Wareen (2001; prema Ljubić Nežić, 2019) roditeljsku medijaciju definira kao bilo koju strategiju koju roditelji koriste kako bi kontrolirali, nadgledali ili interpretirali medijski sadržaj kojem su djeca izložena (Bartaković i Sindik, 2016). Bartaković i Sindik (2016) navode tri vrste roditeljske medijacije: a) pasivnu medijaciju koja obuhvaća zajedničko gledanje odabranih televizijskih sadržaja s djetetom bez verbalnih diskusija ili korekcija viđenog sadržaja; b) ograničavajuću ili restriktivnu medijaciju u kojoj roditelji postavljaju pravila vezana uz dopuštene okolnosti, sadržaj i količinsko korištenje medija; te c) aktivnu (instruktivnu ili poučnu medijaciju) koja podrazumijeva raspravu o medijskim sadržajima kojima su djeca izložena, u cilju vrednovanja, kritičkog propitivanja, razjašnjavanja i objašnjavanja viđenog sadržaja, naglašavanja moralnih poruka te vrijednosnog usmjeravanja djece.

1.2. Agresivnost kod djece predškolske dobi

Prema Macanović (2019), agresivnost je jedan od najčešćih oblika socijalno neprilagođenog ponašanja kod djece predškolske dobi, uz neposlušnost, plašljivost i povučенost. Prema Cakić i Velki (2014) agresivnost je u najvećoj mjeri izražena upravo među djecom predškolske dobi, obzirom da u predškolskoj dobi djeca manifestiraju određena ponašanja koja se socijalizacijom inhibiraju ili korigiraju u ranoj školskoj dobi.

Prema Nastavnom zavodu za javno zdravstvo, agresivno ponašanje je ono ponašanje kojemu je namjera nekome ili nečemu nanijeti štetu, neugodu, povredu ili pod svaku cijenu nametati vlastite ideje, rješenja ili aktivnosti (Grbić, bez dat.); Valić i Brajša-Žganec (2018) agresivno ponašanje definiraju kao društveno neprihvatljivo ponašanje s namjerom nanošenja štete drugoj osobi ili objektu; Šendula Jengić i Katalinić (2017) agresivnim ponašanjem smatraju bilo koje prijeteće ponašanje, verbalno ili fizičko, a koje šteti osobi koja se ponaša agresivno, prema drugim osobama ili stvarima odnosno imovini; Žužul (1989) agresivnim

ponašanjem smatra svaku reakciju (fizičku ili verbalnu) izvedenu s namjerom da se nekom drugom nanese šteta ili povreda bilo koje vrste, fizičke ili psihičke prirode, bez obzira je li ta namjera do kraja realizirana; dok Essau i Conradt (2006) agresivnost u djece definiraju kao aktivni poremećaj nedovoljno kontroliranog ponašanja.

U literaturi se spominju brojne temeljne podjele agresivnosti. Obzirom na način izražavanja agresivnog ponašanja razlikuju se direktna i indirektna (Björkqvist i sur., 1992.; Gentile i sur, 2003; prema Bilić, 2010) odnosno otvorena i prikrivena agresivnost (Loeber i Stouthamer Loeber, 1998; prema Essau i Conradt, 2006), pri čemu direktni (otvoreni) oblik agresivnosti podrazumijeva otvoreni čin sukobljavanja povezan s fizičkim ili verbalnim nasiljem, dok indirektni (prikriveni) oblik agresivnosti podrazumijeva manje direktne agresivne aktivnosti i postupke te aktivnosti i postupke počinjene u tajnosti, s namjerom da se za njih ne sazna. Obzirom na pokretača agresivnog ponašanja, razlikuju se reaktivna i proaktivna agresivnost, pri čemu reaktivna agresivnost podrazumijeva agresivnu reakciju kao odgovor na neki izvanjski prijeteći podražaj, bez obzira bio on stvaran ili samo percipiran kao prijeteći, dok proaktivna agresivnost podrazumijeva svjesno, plansko i namjerno agresivno ponašanje sa svrhom postizanja nekog konkretnog cilja (Essau i Conradt, 2006). Slična navedenoj je i podjela obzirom na svrhu agresivnog ponašanja, po kojoj agresivno ponašanje može biti impulzivno ili instrumentalno (Myers, 1999; prema Šram, 2001), pri čemu kod instrumentalne agresivnosti šteta nanescena drugome nije cilj sam po sebi, već je agresija sredstvo kojim se ostvaruje neki drugi cilj; dok je impulzivno (emocionalno ili afektivno; neprijateljsko) agresivno ponašanje izazvano emocijom srdžbe ili bijesa, čija je svrha nanošenje boli ili štete uzročniku srdžbe. Također, u literaturi je poznat i pojam relacijske agresivnosti, koja se očituje u oblicima ponašanja kojima je cilj drugome nanijeti štetu u obliku socijalne isključenosti, neprihvaćenosti i nepripadnosti (Essau i Conradt, 2006; Kušević i Melša, 2017; Žužul, 1989).

U literaturi također postoje brojne teorije koje objašnjavaju pojavu agresivnih oblika ponašanja. Različite teorije koje objašnjavaju pojavu agresivnog ponašanja ugrubo se mogu podijeliti na a) **biologističke teorije**, koje agresiju tumače urođenim ili instinktivnim faktorima, evolucijskim razvojem ili genetskim naslijeđem, poput primjerice Freudove teorije (Freud, 1920; prema Kušević i Melša, 2017), po kojoj je za agresivno ponašanje odgovoran nagon smrti *Thanatos*; Lorenzove etološke teorije (Lorenzo, 1966; prema Kušević i Melša, 2017) koja agresivno ponašanje objašnjava urođenim borbenim instinktom svojstvenim ljudima i životinjama kojem je svrha preživljavanje pojedinca i vrste na evolucijskoj razini a koji se

aktivira određenim podražajima iz okoline (Kušević i Melša, 2017); genetske teorije koje agresiju tumače prijenosom genetičkog materijala ili „hormonalne“ teorije koje agresivno ponašanje povezuju s viškom muškog spolnog hormona testosterona i koje djelomično objašnjavaju veću razinu iskazivanja agresivnih oblika ponašanja među osobama muškog spola; b) **fiziološko-psihološke teorije** koje agresivno ponašanje tumače biokemijskim i neurokognitivnim čimbenicima svojstvenima svakoj individui (Kušević i Melša, 2017) poput primjerice temperamenta, koji utječe na sposobnost samoregulacije te kontrolu i regulaciju emocija ili određenim bolestima središnjeg živčanog sustava; c) **socijalno-psihološke teorije** koje agresivno ponašanje tumače interakcijom individue i socijalnog konteksta, poput primjerice situacijsko-frustracijske teorije agresivnosti (Dollard et al., 1967; prema Žužul, 1989), prema kojoj frustracijska situacija dovodi do emocije srdžbe (Berkowitz, 1983; prema Žužul, 1989), koja je emotivna podloga za agresiju, a koja se ovisno o karakteristikama vanjske situacije i postojanju agresivnih znakova u okolini (npr. oružja), može ili inhibirati ili pretvoriti u agresivno ponašanje; d) **bihevioralno - kognitivne teorije** koje agresiju tumače naučenim ponašanjem oblikovanim interakcijom individue i društvenog okruženja, odnosno, socijalizacijskim, odgojnim i socijalno-okolišnim čimbenicima koji potiču i potkrepljuju takve oblike ponašanja (Kušević i Melša, 2017). Prema bihevioristima, socijalna okolina oblikuje agresivne oblike ponašanja uvjetovanjem i potkrepljenjem, pri čemu stresni okolišni događaji ili stresni poticaji vode do primijene agresivnih ponašanja koja su naučena promatranjem drugih, posebice u društveno - vrijednosnom kontekstu koji opravdava nasilna djela i implicira kako će agresivni oblici ponašanja biti društveno nagrađeni (Mojsilović, 2019).

Među kognitivnim teorijama agresivnog ponašanja, za ovaj je rad najznačajnija Bandurina teorija socijalnog učenja agresije predstavljena šezdesetih godina prošlog stoljeća, koja agresiju smatra naučenim oblikom ponašanja, pri čemu do agresije može doći bez prethodnih fizioloških i emocionalnih promjena u organizmu te samim time agresija može predstavljati puko manifestiranje viđenog i naučenog oblika ponašanja. Prema Banduri, agresivno se ponašanje uči promatranjem karakteristika i ponašanja svog uzora ili značajnog drugog; retencijom odnosno pamćenjem viđenih oblika ponašanja te reprodukcijom odnosno imitacijom ponašanja naučenih od svog uzora; pri čemu je motivacija za imitacijom određenog oblika ponašanja pod utjecajem kvalitete i kvantitete potkrepljenja koja oponašani model prima za manifestirano ponašanje (Mojsilović, 2019). Sažeto rečeno, prema Banduri, agresivno se ponašanje može naučiti promatranjem, imitiranjem i modeliranjem agresivnog ponašanja drugih osoba (modela učenja), pri čemu manifestiranje agresivnog ponašanja u budućnosti ovisi

o tome je li vršitelj agresivnog čina bio nagrađen, što može potaknuti ponavljanje agresivnog ponašanja, ili pak sankcioniran, što može inhibirati ponavljanje agresivnog ponašanja. Bandurina kognitivna teorija šira je od prethodno spomenute bihevioralno - kognitivne teorije, obzirom da agresivno ponašanje ne tumači kao puki odgovor na izvanjski podražaj, već naglašava i unutrašnje kognitivne aspekte poput pažnje, pamćenja, motoričkog reproduciranja, motivacije i modeliranja agresivnih oblika ponašanja (Kušević i Melša, 2017). U kontekstu ovoga rada, posebno se problematičnim ističe Bandurin uvid po kojem nasilna ponašanja ne moraju biti potaknuta samo nasilnim sadržajima viđenim u stvarnosti, već i nasilnim sadržajima viđenim na televiziji (Mojsilović, 2019).

Brojna istraživanja utvrdila su kako su djeci predškolske dobi najzanimljiviji televizijski sadržaji animirani filmovi (Blažević, 2012), pri čemu velik broj autora upozorava kako i animirani filmovi namijenjeni djeci obiluju nasilnim i agresivnim sadržajima (Kanižaj i Ciboci, 2011). Upravo se iz rakursa teorije socijalnog učenja ogleda gotovo nužan i univerzalan negativan utjecaj televizijskih sadržaja na agresivnost djece predškolske dobi, posredstvom pukog promatranja agresivnih radnji te posredstvom identifikacije djece s nasilnim fizičkim ili animiranim junacima. Prema Blažević (2012), djeca vrtićke dobi imaju potrebu identificirati se s likovima koje vide na televizijskom ekranu te žele biti poput likova iz crtanih filmova koje smatraju atraktivnima i sličnima samima sebi. Samim time, posebno se problematičnim pokazuju rezultati eksperimenta kojeg je Bandura proveo 1963. godine. Naime, Bandura je djecu predškolske dobi izložio trima različitim eksperimentalnim situacijama (promatranje agresivne odrasle osobe „uživo“, promatranje agresivne odrasle osobe na filmu te promatranje agresivnog mačka u animiranom filmu), uz kontrolnu skupinu djece koja nije bila izložena nikakvom agresivnom modelu. Prema rezultatima provedenog istraživanja, djeca koja su bila izložena trima različitim eksperimentalnim situacijama naknadno su manifestirala veću razinu agresivnog ponašanja u komparaciji s djecom iz kontrolne skupine, pri čemu su najveću razinu agresivnog ponašanja manifestirala djeca koja su bila izložena trećoj eksperimentalnoj situaciji u kojoj su gledala nasilni animirani film (Žužul, 1989).

Gruba podjela na biologističke, fiziološko-psihološke, socijalno-psihološke te bihevioralno - kognitivne teorije koje objašnjavaju podrijetlo agresivnog ponašanja isključivo je propedeutička, obzirom da se mnoge teorije ne mogu svrstati pod samo jednu teorijsku paradigmu te obzirom da većina autora smatra kako agresivno ponašanje nastaje kao rezultat interakcije genetskih, intrapsihičkih, socijalno-psiholoških i socijalno-okolišnih faktora i

čimbenika. Prema Šendula Jengiđ i Katalinić (2017), biološki čimbenici nasilnog i agresivnog ponašanja u neprestanoj su interakciji sa psihosocijalnim i društveno-kulturalnim kontekstom, dok Kušević i Melša (2017) navode kako „genotip, naučene reakcije inhibicije i okolišni socijalni čimbenici oblikuju prepoznatljivi fenotip koji je jedinstven s obzirom na vrstu, raspon, dob početka, trajnost i kroničnost antisocijalnog ponašanja“ (Kušević i Melša, 2017; str. 108). Shvaćajući agresivna ponašanja kao ona koja nastaju interakcijom individualnih biološko-psiholoških te okolišnih kulturalno - socijetalnih faktora, agresivno je ponašanje adekvatnim intervencijama u konačnici podložno društvenoj kontroli. Drugim riječima, prema Macanoviću (2019) dijete se rađa sa agresivnim potencijalom, koje se neutralizira, korigira i oblikuje različitim socijalnim utjecajima.

Prema svemu navedenom, učestalost i intenzitet agresivnih oblika ponašanja kod djece predškolske dobi ovisi o brojnim biološkim, intrapsihičkim i socijalnim faktorima, poput temperamenta, odnosa roditelja prema djetetu, komunikacije između roditelja i djeteta, odgojnog roditeljskog stila, intenziteta roditeljske podrške, vrsti emocionalne povezanosti (privrženosti) između djeteta i majke, razine kontrole djetetova ponašanja, nedosljednosti u odgojnim metodama, prakticiranju agresivnih oblika ponašanja u obitelji, sankcioniranju neželjenih oblika ponašanja, vršnjačkom utjecaju i sl., dok neki autori (Goleman, 2010; prema Valić i Brajša-Žganec, 2018) smatraju kako je nedovoljno razvijena emocionalna inteligencija djeteta glavni faktor pojave agresivnih oblika ponašanja; pri čemu se pojam emocionalne inteligencije odnosi na sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, sposobnost izražavanja i imenovanja emocija te sposobnost emocionalne regulacije i kontrole (Valić i Brajša-Žganec, 2018); obzirom da emocionalno inteligentna djeca upravljaju svojim postupcima, mislima i osjećajima na adekvatan, poželjan i prihvatljiv način.

Prema rezultatima brojnih istraživanja iskazivanje agresivnog ponašanja razlikuje se kod različitih dobnih i spolnih skupina. Obzirom na dobne razlike, Essau i Conradt (2006) navode kako je agresivno ponašanje kod djece normalno i učestalo, pri čemu djeca počinju manifestirati agresivno ponašanje krajem prve godine života (Caplan i sur., 1991; prema Essau i Conradt, 2006), paralelno s razvojem kognitivnih i emocionalnih procesa, odnosno, kada počinju uviđati uzročno-posljedične veze između svojih reakcija i ponašanja okoline, pri čemu se agresivno ponašanje očituje u obliku instrumentalne agresije, u cilju oduzimanja igračkaka drugoj djeci (Berk, 2008; prema Valić i Brajša-Žganec, 2018). U dobi od tri i pol godine, kad su agresivna ponašanja kod djece na vrhuncu, najočitiji su otvoreni fizički oblici agresivnosti, dok između treće i pete godine života, paralelno s govornim razvojem kod djece te razvojem samoregulacije

odnosno upravljanja svojim emocijama i svojim ponašanjem, dolazi do smanjivanja fizičke agresivnosti te se agresivnost sve više izražava simbolički i verbalno (Essau i Conradt, 2006; Keresteš, 2006; Velki i Kuterovac Jagodić, 2014; prema Valić i Brajša-Žganec, 2018). S polaskom u školu, daljnjim kognitivnim sazrijevanjem, razvojem sposobnosti odgode spontanih reakcija i inhibiranja automatskih agresivnih reakcija, razvojem socijalnih vještina te sve većim značenjem socijalnih odnosa (Sindik i Sindik, 2013), sve se više počinju manifestirati indirektni, prikriveni, neprijateljski i relacijski oblici agresivnog ponašanja (Coie i Dodge, 1997; prema Keresteš, 2006).

Obzirom na spolne razlike, osobe muškog spola iskazuju veću razinu agresivnog ponašanja od osoba ženskog spola (Bilić, 2010; Cakić i Velki, 2014), iako u prve dvije-tri godine života te razlike nisu jače izražene (Keresteš, 2002), dok je razlika u agresivnosti između osoba muškog i ženskog spola najizraženija u predškolskoj dobi i tijekom osnovne škole (Žužul, 1989). Obzirom na različite oblike agresivnog ponašanja, brojna istraživanja pokazuju kako su osobe muškog spola sklonije direktnim fizičkim te instrumentalnim i neprijateljskim oblicima agresivnog ponašanja, dok su osobe ženskog spola sklonije pasivnim, indirektnim i relacijskim oblicima agresivnog ponašanja (Cakić i Velki, 2014; Essau i Conradt, 2006; Keresteš, 2002; Keresteš, 2006; Kušević i Melša, 2017; Vasta i suradnici, 1997; Žužul, 1989). Obzirom na verbalnu agresiju, prema nekim istraživanjima osobe muškog spola su i verbalno agresivnije (Bilić, 2010), dok su prema drugim istraživanjima verbalni oblici agresije gotovo podjednako učestali među osobama muškog i ženskog spola (Kušević i Melša, 2017).

Navedene spolne razlike tumače se biološkim i socijalno-psihološkim faktorima. Obzirom na biološke faktore, razlike u agresivnom ponašanju između muškaraca i žena tumače se primjerice muškim spolnim hormonima koji muškarce čini sklonijima agresiji te većom tjelesnom snagom muškaraca (Keresteš, 2002). Obzirom na socijalno-psihološke faktore, razlike u agresivnom ponašanju između muškaraca i žena tumače se različitim, kulturalno uvjetovanim oblicima socijalizacije muške i ženske djece, različitim naučenim spolnim ulogama prilikom izražavanja emocionalnih reakcija (Sindik i Sindik, 2013), bržim sazrijevanjem djevojčica od dječaka što za posljedicu ima raniji razvoj kognitivnih, socijalnih i emocionalnih vještina koje omogućuju bolju samoregulaciju, različitim disciplinskim i odgojnim postupcima koje roditelji primjenjuju na muškoj i ženskoj djeci te većim poticanjem djevojčica na verbalizaciju emocija, inhibiciju agresivnih oblika ponašanja te razvijanje prosocijalnog ponašanja (Keresteš, 2002). S druge pak strane, Crick, Casas i Ku (1999; prema

Cakić i Velki; 2014) navode kako je dječacima važna dominacija, za koju je najbolja taktika fizička agresija, dok je djevojčicama važna intimnost, za koju je najbolja taktika manipuliranje i narušavanje socijalnih odnosa među drugima, sa svrhom vlastite socijalne prihvaćenosti.

1.3. Prisutnost nasilnih i agresivnih sadržaja u okviru televizijskih programskih sadržaja namijenjenih djeci predškolske dobi

Brojna su istraživanja utvrdila kako su djeci predškolske dobi najzanimljiviji i najomiljeniji televizijski sadržaji crtani filmovi (Blažević, 2012), koji iako su djeci predškolske dobi zanimljivi, nisu odgojno poželjni (Sindik i Veselinović, 2010). Za djecu je dovoljno da samo jednom pogledaju neki animirani film, nakon čega će ih i dalje željeti redovno pratiti (Blažević, 2012). Opčinjenost djece predškolske dobi animiranim filmovima ne začuđuje, obzirom da su animirani filmovi prepuni intenzivnih i atraktivnih boja, zanimljivih zvukova i glazbenih efekata, neobičnih i nesvakidašnjih likova, kadrova koji se brzo smjenjuju, zabavnih i komičnih situacija, a što sve skupa privlači pažnju djece predškolske dobi. Pri tome, djeca predškolske dobi kod kuće najviše gledaju crtane filmove na DVD-u, videu ili televizijskom prijemniku (Sindik i Veselinović, 2010; Sindik, 2012).

Trend (2007) navodi kako prosječno američko dijete do svoje punoljetnosti vidi 200.000 nasilnih djela i više od 16.000 ubojstava preko medija (prema Kanižaj i Ciboci, 2011), pri čemu su u velikoj većini slučajeva prva životna iskustva nasilja upravo ona koja se prezentiraju putem medija, dok se djeca prvi put susreću s nasiljem u crtićima (Kanižaj i Ciboci, 2011).

Prema istraživanjima koja navode Kanižaj i Ciboci (2011) nasilni se sadržaji ne pojavljuju samo u emisijama za odrasle, već i u programima i sadržajima koji su namijenjeni djeci. Tako je analiza dječjih programa u Ujedinjenom Kraljevstvu pokazala kako 39% dječjih programa sadrži nasilne sadržaje (Gunter i Harrison, 1997; prema Sindik, 2012). Kirsh (2006) upozorava kako je nasilje sastavni dio sadržaja animiranih filmova za djecu, dok Potter i Warren (1998) smatraju kako je učestalost nasilja u crtićima veća nego u akcijskim dramama ili komedijama (prema Kanižaj i Ciboci, 2011). Huston, Donnerstein i suradnici (1992) navode kako crtani filmovi koji se prikazuju u jutarnjem terminu subotom u prosjeku sadrže 20 nasilnih scena po satu (prema Sindik, 2012), dok prema Mužić (2014) svaki crtani film proizveden između 1937. i 1999. godine sadrži nasilje s trendom rasta.

Na web portalu Daily Mail-a, britanskih dnevnih novina, 2009. godine objavljen je članak pod naslovom „*Nasilje u crtanim filmovima čini djecu agresivnijima*“ u kojem se iznose rezultati istraživanja koje je provela skupina znanstvenika s američkog Sveučilište Iowa (Clark, 2009). Navedeni rezultati posebno su značajni obzirom da su pokazali kako animirani filmovi namijenjeni djeci često sadrže više nasilja nego programski sadržaji namijenjeni općoj publici te obzirom da su pokazali kako nasilni i agresivni sadržaji u animiranim filmovima i animiranim video igricama imaju isti učinak na dječje agresivne misli, osjećaje i ponašanja kao i nasilne TV emisije. Povezivanje dječje agresije s nasilnim i agresivnim sadržajem u animiranim filmovima posredstvom kopiranja i identifikacije djece s izmišljenim likovima pokazuje se izuzetno značajnim u svjetlu dotadašnje paradigme, po kojoj je TV industrija animirano nasilje smatrala manje štetnim od neanimiranog nasilja. Samim time, obzirom da dječji programi ponekad sadrže čak i više nasilja od programskih sadržaja namijenjenih odraslima, uvođenje kvalitativnih i kvantitativnih pravila korištenja televizijskog medija za djecu predškolske dobi od strane primarnih skrbnika, samo po sebi, bez intervencije medijskih kuća koje bi cenzurirale količinu nasilja u dječjim programskim emisijama, pokazuje se nedostatnim za neutralizaciju ili korekciju negativnih televizijskih sadržaja kojima su izložena djeca predškolske dobi.

Prisjetimo li se Tom i Jerry-ja, jednog od najpopularnijih animiranih filmova, stječe se dojam kako je animirano nasilje zapravo puno problematičnije od onog neanimiranog. Naime, u animiranim oblicima nasilja sam čin nasilja najčešće izvršava pozitivan lik (*good guy*) protiv nekog negativca (*bad guy-a*) dok su sredstva i činovi nasilja potpuno ekstremizirani, te vrlo često obuhvaćaju agresivne radnje koje se rijetko viđaju u stvarnom životu ili u okviru programskih sadržaja namijenjenim odraslim osobama. Osim toga, kako navode Kanižaj i Ciboci (2011) dječju pažnju najviše privlače brze scene, a upravo su takve scene nasilja te samim time gledanjem animiranih filmova djeca mogu naučiti nove i potpuno bizarne oblike agresivnih ponašanja. Osim toga, nasilje u crtanim filmovima često sadrži komične i zabavne elemente, posljedice nasilja nisu realne, žrtva nasilja gotovo uvijek preživi agresivni napad, najčešće prolazi bez posljedica i rijetko iskazuje bol, dok izvršitelj agresivnog čina najčešće prođe nekažnjeno, bez ikakvih negativnih sankcija ili je čak nagrađen za svoje agresivno ponašanje. Dodavši tome da djeca često u svakodnevnom životu žele iskušati neki viđeni televizijski sadržaj (Sindik i Veselinović, 2010) te potrebu djece da se identificiraju i budu poput likova iz crtanih filmova (Blažević, 2012) pri čemu djeca često oponašaju govor, pokrete

i geste omiljenih likova iz crtanih filmova, gledanje popularnih crtića od strane djece predškolske dobi pokazuje se iznimno problematičnim.

Iz svega navedenoga, problematika odnosa televizijskog medija i djece predškolske dobi i više je nego očita. Izlaganje djece predškolske dobi animiranim filmovima bez nadzora za posljedicu može imati učenje novih oblika agresivnog ponašanja (Valić i Brajša-Žganec, 2018), izostanak empatije sa žrtvom nasilja te stav prema kojem je nasilje jedini odgovor u nekoj situaciji, i to odgovor koji je poželjan, zabavan, koji vodi nagradi ili se barem za njega ne snosi nikakva sankcija. Sve navedeno može voditi uvjerenju po kojem je nasilje jedino ili barem prihvaćeno i prikladno sredstvo za rješavanje sukoba, što sve skupa oslabljuje prethodno internalizirane obrasce koji inhibiraju takva ponašanja (Valković, 2010).

Neosporno je kako nasilni i agresivni sadržaji u većoj mjeri utječu na mlađu djecu, obzirom da ona još uvijek nemaju dovoljno razvijene kognitivne mehanizme i mehanizme kritičke procjene, različite socijalne vještine i strategije rješavanja sukoba, adekvatne emocionalne mehanizme kontrole te socijalizacijski usađene moralno-vrijednosne i socijalno normativne obrasce društveno prihvatljivog ponašanja, a što sve skupa inhibira manifestiranje agresivnih oblika ponašanja.

Imajući na umu sve navedeno, nužno je roditeljskim intervencijama posredovati odnos između djece i animiranih filmova, u cilju inhibiranja agresivnih oblika ponašanja. Naime, gotovo sva današnja djeca izložena su televizijskom mediju već od prvih dana života. Osim toga, među djecom predškolske dobi najpopularniji su animirani filmovi koji obiluju nasilnim i agresivnim sadržajima te ih karakterizira nerealističan prikaz nasilja (i obzirom na žrtvu agresivnog čina, i obzirom na počinitelja agresivnog čina i obzirom na posljedice agresivnih ponašanja). Dodamo li tome učenje imitiranjem modela od strane djece predškolske dobi (Mikić i Rukavina, 2006) pri čemu su djeci predškolske dobi najčešći modeli fiktivni animirani likovi, želju djece da postanu i budu poput likova iz crtanih filmova (Blažević, 2012) te imajući na umu kako se proces socijalizacije događa posredstvom učenja, roditeljske intervencije pokazuju se nužnima.

Optimističniji odnos između medija i djece spominju Ilišin i suradnici (2001) i to u kontekstu teorije *ograničenih efekata medija* (Klapper, 1960) koja je usredotočena na pozitivne medijske utjecaje. Naime, prema teoriji ograničenih efekata, masovni mediji potencijalno su

važan socijalizacijski posrednik, no njihov utjecaj na djecu nije izravan, već je posredovan brojnim socijalnim čimbenicima kao što je selektivno korištenje medija i interpretiranje medijskog sadržaja, što ograničava direktni medijski utjecaj na djecu (Ilišin, 2003), pri čemu je najvažnija uloga primarnih skrbnika djece, najčešće roditelja, u prevenciji medijskog i na druge načine posredovanog agresivnog ponašanja. Obzirom da je u današnjim suvremenim društvima kontraproduktivno te praktički neizvedivo djeci potpuno zabraniti izlaganje televizijskim sadržajima, Bartaković i Sindik (2016) zalažu se za uravnoteženo korištenje pasivne, restriktivne i instruktivne medijacije koje oblikuju odnos između televizijskih sadržaja i djece predškolske dobi.

1.4. Utjecaj medijskog nasilja na agresivnost djece predškolske dobi

Analizirajući učinke medijskih agresivnih sadržaja na djecu, William James Potter (1999; prema Kanižaj i Ciboci, 2011) razlikuje nesvjesne fiziološke posljedice (poput ubrzanog rada srca, povišenja krvnog tlaka, ubrzanja ritma disanja, povećanog znojenja), emocionalne posljedice (poput osjećaja straha), kognitivne posljedice (poput učenja novih agresivnih oblika ponašanja) te vrijednosne promjene (poput navikavanja na nasilje, toleriranje nasilja i desenzibilizacije na nasilne sadržaje), a što sve skupa može dovesti do povećanog manifestiranja agresivnih oblika ponašanja. Potter (2001; prema Sindik, 2012) nasilne utjecaje medija također dijeli na kratkoročne i dugoročne. Kratkoročni učinci javljaju se odmah nakon izloženosti nasilnom manifestnom medijskom sadržaju i primjetni su u neposrednom ponašanju, što se kod djece ogleda u imitiranju agresivnih radnji ili riječi neposredno nakon gledanja omiljenog agresivnog junaka, dok se dugoročni učinci javljaju nakon dugotrajnije izloženosti nasilnim medijskim sadržajima te se očituju u suptilnijim promjenama stavovske i vrijednosne strukture, poput primjerice prihvaćanja nasilja kao opravdanog i prihvatljivog načina rješavanja sukoba i konflikta (Mlinarević, 2004). Navodeći rezultate jednog američkog istraživanja (Gerbner i sur., 1980, 1981) po kojem je televizijski prijemnik u američkim kućanstvima prosječno uključen oko sedam sati dnevno, Sindik i Veselinović (2010) smatraju kako je zbog same količine izloženosti televizijskom mediju, medijski sadržaj nužno neselektivan, te stoga ostavlja dugoročne, odnosno, dublje i trajnije posljedice, koje su kumulativne, znatnije i značajnije, a vezane su uz oblikovanje i/ili promjenu stavovske i vrijednosne strukture.

Brojne studije i eksperimenti utvrdili su povezanost između izloženosti medijskom nasilju i manifestiranja agresivnih oblika ponašanja u svakodnevnom životu (Bergenfield, 1994; Groebel, 1998; Chatfield, 2002; prema Ciboci i Kanižaj, 2011), kako gledanje nasilnih medijskih sadržaja potiče djecu na agresivna ponašanja (Sindik i Veselinović, 2010), te kako prosječno dijete zaista postaje agresivnije zbog gledanja uobičajenog televizijskog programa (Eron i Huesmann, 1986; prema Sindik, 2012). Nasilni medijski sadržaji kojima su djeca izložena, osim poticanja na manifestiranje agresivnog ponašanja, mogu kod djece izazvati strah, intelektualnu pasivnost, emocionalne krize, inhibirati razvoj mašte i kritičkog razmišljanja, ostaviti razne somatske posljedice poput povećanog kolesterola, poremetiti obrasce prehrane (poput prekomjerne tjelesne težine) i obrasce spavanja (poput noćnih mora primjerice) te izazvati depresiju (Todorović, 2004; prema Mlinarević, 2004).

Unatoč tome što prema Bandurinoj teoriji promatranje agresivnog ponašanja može dovesti do manifestiranja agresivnog ponašanja bez da promatrač unutar sebe osjeti agresiju, učeći promatranjem drugih, dijete kodira trajne obrasce ponašanja (Bandura, 1977; prema Bjelobrk, 2020). Samim time izloženost nasilnim medijskim sadržajima ne pokazuje se problematičnom samo u trenutnom manifestiranju agresivnih oblika ponašanja direktno nakon izlaganja nasilnim medijskim sadržajima, već i u dugoročnom aspektu, u kontekstu spoznaja po kojima je agresivnost prilično trajna i stabilna osobina koja se formira prilično rano u životu u predškolskoj dobi (Essau i Conrardt, 2006; Valić i Brajša-Žganec, 2018). Ovu spoznaju potvrđuju rezultati longitudinalnog istraživanja koje su proveli Huesmann i suradnici (2003) na 330 djece u periodu od 1977. do 1992. godine. Prema rezultatima provedene longitudinalne studije, izloženost djece nasilnim televizijskim sadržajima u trećem razredu osnovne škole predviđala je petnaest godina poslije fizičku agresivnost za muškarce i žene te indirektnu agresivnost za žene (Bilić, 2010). Nadalje, Keresteš (2006) navodi kako djeca koja su od rane dobi bila izložena nasilnim televizijskim sadržajima imaju veću šansu da u kasnijoj dobi iskazuju različite oblike agresivnog ponašanja. Gottman, Katz i Hooven (1997) navode kako je manifestiranje agresivnih ponašanja i eksternaliziranih problema u predškolskoj dobi povezano s agresivnim i antisocijalnim ponašanjem kasnije u životu (prema Macanović, 2019), dok prema rezultatima brojnih medijskih istraživanja (Gentile i sur., 2004; Anderson i sur., 2010; prema Bilić, 2010) djeca koja su u ranoj školskoj dobi u većoj mjeri bila izložena medijskom nasilju, u kasnijim su razdobljima bila fizički, verbalno i relacijski agresivnija. U skladu sa svime navedenim, izloženost medijskom nasilju rizični je čimbenik pojave agresivnih oblika ponašanja.

Obzirom da je agresija relativno trajna i stabilna značajka ponašanja neke osobe, odnosno, relativno trajna i stabilna karakteristika pojedinca da u provocirajućim situacijama reagira agresijom (Žužul, 1989), obzirom da se sklonost agresivnom ponašanju inhibira ili formira dosta rano u životu pojedinca, obzirom da je kod mlađe djece jednostavnije utjecati na eliminaciju ili kontrolu rizičnih faktora agresije te obzirom da je nepoželjne oblike ponašanja lakše ispraviti što je dijete mlađe; u posljednjih nekoliko desetljeća provedene su brojne studije koje su se bavile identifikacijom rizičnih i zaštitnih čimbenika pojave agresivnih oblika ponašanja, odnosno čimbenika koji mogu facilitirati ili inhibirati agresivne oblike ponašanja te su osmišljeni brojni programi usmjereni na prevenciju agresivnih oblika ponašanja, obzirom da već manifestirana agresivna ponašanja za posljedicu imaju financijske troškove za društvo u cjelini (financiranje sudskih, odgojnih i psihosocijalnih institucija), psihološke posljedice za žrtve i počinitelje agresije te socijalno - psihološke posljedice u obliku smanjene kvalitete života involviranih u agresivne okoline (Kušević i Melša, 2017). Drugim riječima, agresivna je ponašanja poželjnije i efikasnije tretirati preventivno umjesto kurativno.

Obzirom na odnos agresivnih medijskih sadržaja i djece, prema Kanižaj i Ciboci (2011) neke od najpoznatijih teorija koje objašnjavaju odnos između nasilnih medijskih sadržaja i agresivnog ponašanja djece obuhvaćaju:

- a) teoriju o katarzi (Nevins, 2004), po kojoj posredstvom zamišljanja sebe kao aktera nasilnog čina dolazi do simboličnog izbacivanja agresivnosti i smanjivanja agresivnih ponašanja u stvarnosti, prema kojoj teoriji medijsko nasilje zapravo vodi redukciji nasilnog ponašanja;
- b) teoriju habituacije ili desenzibilizacije medijskih korisnika (Kunczik i Zipfel, 1998) po kojoj gledanje nasilnih sadržaja vodi do navikavanja i toleriranja nasilja, prihvaćanja nasilja kao primjerenog načina rješavanja konflikata te reduciranja empatije;
- c) kultivacijsku teoriju (Gerbner, 1969), po kojoj dugoročna izloženost nasilnim medijskim sadržajima dovodi do iskrivljenih percepcija i ideja o svijetu posredovanih masovnim medijima, pri čemu se pod utjecajem ideje po kojoj je svijet opasno mjesto nasilje čini razumnim odgovorom;
- d) teoriju o socijalnom učenju (Bandura, 1977) prema kojoj izloženost nasilnim medijskim sadržajima procesom učenja nasilnih ponašanja, identifikacijom s nasilnim počiniteljem, imitacijom nasilnog ponašanja uz pozitivno potkrepljenje nasilnih i agresivnih ponašanja, povećava se vjerojatnost prakticiranja nasilnih aktivnosti u svakodnevnom životu. Pri tome, u

kontekstu odnosa televizijskih sadržaja i djece predškolske dobi koja najčešće gledaju animirane filmove pune nasilja, posebno je značajan Bandurin uvid po kojem agresivni model ne mora biti prava osoba, već lik iz filma ili crtića; kao i uvid po kojem će djeca spremnije imitirati ponašanje modela s kojim su identificirana. Imajući na umu kako se djeca predškolske dobi u najvećoj mjeri identificiraju s fiktivnim animiranim likovima te kako i pozitivni likovi ponekad posežu za nasilnim sredstvima u cilju ostvarenja nekog pozitivnog cilja, utjecaj animiranih filmova na djecu pokazuje se iznimno problematičnim;

e) teoriju o prijenosu stanja uzbuđenosti (Dolf Zillman, 1960-ih), prema kojoj izloženost nasilnim medijskim sadržajima može djecu fiziološki uzbuditi, uznemiriti i nadražiti, pri čemu stanje fiziološke uzbuđenosti može potaknuti agresivne misle i osjećaje te na taj način s većom vjerojatnošću potaknuti agresivno ponašanje, za razliku od stanja emocionalne stabilnosti i smirenosti;

f) priming teoriju, čijim se začetnikom smatra američki socijalni psiholog Leonard Berkowitz, po kojem do stvarnog nasilja dolazi interakcijom unutrašnjeg podražaja (osjećaja frustracije ili ljutnje) te vanjskog podražaja koji izaziva agresiju (primjerice, oružja) pri čemu je, što je veća sličnost između medijskog prikaza situacije i stvarne životne situacije gledatelja, veća i vjerojatnost da osoba manifestira agresivne oblike ponašanja;

g) skript teoriju, po kojoj su skripte svojevrсни naučeni obrasci ponašanja i reagiranja u određenim situacijama, a poznato je kako se u medijskim prikazima sukobi najčešće rješavaju nasiljem.

Brojna su istraživanja utvrdila kako je medijsko ponašanje djece predškolske dobi povezano s određenim socio-demografskim karakteristikama skrbnika djece, najčešće roditelja. Prema rezultatima jednog američkog istraživanja (Roberts, Foehr, Rideont i Brodie, 1999; prema Ilišin 2003) televiziju više gledaju djeca iz siromašnijih, niže obrazovanih i nepotpunih obitelji, odnosno djeca iz socijalno ugroženih obitelji (Todorović, 2004; prema Mlinarević, 2004). S druge pak strane, stupanj obrazovanja roditelja nije se pokazao kao statistički značajan prediktor dužine gledanja televizije te izbora televizijskog sadržaja djece predškolske dobi (Sindik i Veselinović, 2010), odnosno, stupanj obrazovanja roditelja i njihov radni status nisu se pokazali povezani s učestalošću komunikacije s djecom o viđenim medijskim sadržajima (Ilišin i suradnici, 2001; Ilišin, 2003). Osim toga, samo 10 do 15 posto djece razgovara s roditeljima o tome što su gledali, slušali ili pročitali, dok o tim stvarima u većoj mjeri komuniciraju s vršnjacima (Košir, Zgrabljic, Ranfl, 1999; prema Ilišin, 2003).

Od brojnih istraživanja posvećenih odnosu između televizijskog medija i djece predškolske dobi, na ovom mjestu izdvajamo rezultate triju istraživanja, koji su posebno relevantni za empirijski dio ovoga rada. Prvo relevantno istraživanje provedeno je 2010. godine (Bilić, 2010) na učenicama sedmih i osmih razreda osnovnih škola Republike Hrvatske, u kojem je između ostalog ispitivana povezanost između učestalosti gledanja televizije te manifestiranja fizičkih, verbalnih i relacijskih oblika agresivnog ponašanja prema vršnjacima. Prema rezultatima provedenog istraživanja, sve tri ispitivane mjere nasilja (fizičko, verbalno i relacijsko) pokazale su se statistički značajno pozitivno povezane, pri čemu su veći stupanj sva tri oblika agresivnog ponašanja manifestirali dječaci te je utvrđeno kako su oni učenici koji češće gledaju emisije u kojima ima više nasilja, češće iskazuju i sva tri oblika nasilnog ponašanja prema drugim učenicima. Prema svemu navedenom, Bilić zaključuje kako djeca oponašaju nasilne postupke koje vide te kako izloženost medijskom nasilju povećava rizik agresivnog i nasilnog ponašanja prema vršnjacima (Bilić, 2010). Uzme li se u obzir kako je istraživanje provedeno na djeci školske dobi koja imaju razvijenije mehanizme inhibicije agresivnih oblika ponašanja od djece predškolske dobi, odnos televizijskog medija i djece predškolske dobi pokazuje se iznimno problematičnim.

U istraživanju provedenom 2012. godine (Sindik, 2012) u četiri dječja vrtića Grada Zagreba i Zagrebačke županije, između ostalog, istraživana je izloženost djece predškolske dobi televiziji, radiju i Internetu, na temelju iskaza 371 roditelja vrtićkih polaznika. Rezultati istraživanja upućuju kako starija djeca, djeca starijih i zaposlenih roditelja, te djeca iz obitelji u kojima je više djece, u većoj mjeri koriste različite masovne medije. Osim toga, utvrđeno je kako se djeca roditelja više i visoke stručne spreme ne razlikuju u odnosu na trajanje i načine korištenja televizije, u usporedbi s roditeljima srednje stručne spreme. Također, utvrđeno je kako djeca televiziju češće gledaju sama ili u društvu vršnjaka, nego s roditeljima, iako roditelji uglavnom nadziru sadržaje koje djeca gledaju na televiziji te razgovaraju s djecom o viđenim sadržajima. Samim tim može se zaključiti kako djeca medije koriste u ograničenoj mjeri i pod nadzorom roditelja (Sindik, 2012). Suprotne rezultate iznosi Blažević (Blažević, 2012) koja je provodeći fokus grupe s četrnaestero djece predškolske dobi koja pohađaju jedan vrtić u Zagrebu utvrdila kako niti jedno dijete koje je sudjelovalo u istraživanju ne razgovara s roditeljima o sadržajima koje gleda na televiziji.

2016. godine Bartaković i Sindik proveli su istraživanje na 135 roditelja djece koja pohađaju Dječji vrtić „Maslačak“ u Zaprešiću čija je svrha bila istražiti strategije roditeljske medijacije

(Clark, 2011), kao načina reguliranja utjecaja medija na djecu. Prema Bartaković i Sindik (2016) hrvatski roditelji uglavnom nadziru i kontroliraju djetetovo korištenje televizije, pri čemu 63% roditelja uvijek kontrolira djetetovo korištenje medija, a njih 30% često (Ciboci i sur., 2014; prema Bartaković i Sindik, 2016). Obzirom na rezultate provedenog istraživanja, hrvatski roditelji najčešće koriste instruktivnu medijaciju, zatim restriktivnu medijaciju, dok najrjeđe gledaju televiziju s djetetom, pri čemu se spol i dob djeteta kao i obrazovanje roditelja nisu pokazali statistički značajno povezani s učestalošću korištenja tri strategije medijacije (Bartaković i Sindik, 2016).

2. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISPITIVANJA

U okviru ovoga rada, provedeno je empirijsko ispitivanje kojem je svrha bila ispitati učinkovitost triju različitih roditeljskih strategija medijske medijacije, odnosno, ispitivanje kojem je svrha bila ispitati razlikuju li se djeca koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju ograničavajuću ili restriktivnu, pasivnu te aktivnu (instruktivnu ili poučnu) medijsku medijaciju, u razini manifestiranja direktnih (fizičkih i verbalnih) te indirektnih (relacijskih) agresivnih oblika ponašanja prema svojim vršničkim vršnjacima.

2.1. Metodologija istraživanja

U ovome dijelu rada iznose se svrha, ciljevi, problemi i hipoteze empirijskog istraživanja, opisuje se postupak provedbe istraživanja, ciljna populacija i struktura istraživačkog uzorka, primijenjeni istraživački instrumentarij te metode i postupci analize i obrade empirijskih podataka.

2.1.1. Svrha, ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja

Tijekom ožujka 2022. godine provedeno je empirijsko anketno ispitivanje o izloženosti djece predškolske dobi televizijskim sadržajima te strategijama koje primjenjuju njihovi roditelji, kako bi kontrolirali, nadgledali ili interpretirali televizijski sadržaj kojem su djeca izložena.

Ispitivanje je provedeno sa svrhom utvrđivanja najučinkovitijeg oblika roditeljske medijske medijacije, na temelju ispitivanja razlika u razini manifestiranja triju agresivnih oblika ponašanja među vrtićkom djecom predškolske dobi koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju tri vrste medijske medijacije.

Kako bi se istraživački problem istražio, odabrana je empirijska kvantitativna metoda istraživanja, pri čemu su istraživački rezultati dobiveni primjenom pismene ankete na prigodnom uzorku 126 roditelja djece predškolske dobi koja su u trenutku provođenja ispitivanja pohađala jedan dječji vrtić u Gradu Zagrebu, te jedanaest odgajateljica, koje su u trenutku provođenja ispitivanja bile zaposlene kao odgajateljice uzorkom obuhvaćene djece u referentnom dječjem vrtiću.

Obzirom na svrhu ovoga istraživanja, formulirani su istraživački ciljevi. Osnovni ciljevi ovoga istraživanja obuhvaćaju:

- ispitivanje odnosa između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine manifestiranja triju vrsta agresivnih oblika ponašanja (fizičke, verbalne i relacijske agresije), na uzorku vrtićke djece predškolske dobi iz Grada Zagreba;
- ispitivanje razlika u razini manifestiranja triju ispitivanih agresivnih oblika ponašanja među djecom koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju restriktivnu, pasivnu i aktivnu medijsku medijaciju.

Na temelju navedenih ciljeva istraživanja, a u skladu s dosadašnjim empirijskim istraživanjima referentne tematike, formulirane su sljedeće hipoteze:

P₁: Ispitati povezanost između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine agresivnog ponašanja među vrtićkom djecom predškolske dobi.

H₁: Vrtićka djeca predškolske dobi koja su u većoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, u većoj mjeri manifestiraju ispitivane agresivne oblike ponašanja; za razliku od vrtićke djece predškolske dobi koja su u manjoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, a koja u manjoj mjeri manifestiraju ispitivane agresivne oblike ponašanja.

P₂: Ispitati razlikuju li se u razini manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja vrtićka djeca predškolske dobi koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju tri ispitivane medijske medijacije.

H₂: Vrtićka djeca predškolske dobi koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju tri ispitivane strategije kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, razlikuju se u razini manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja.

2.1.2. Opis postupka provedbe istraživanja

Empirijski podaci koji se analiziraju u okviru ovoga rada prikupljeni su u razdoblju od 07. do 28. ožujka 2022. godine.

Prikupljanje podataka provedeno je metodom pismene ankete, primjenjujući *PAPI* tehniku anketiranja (*PAPI* - „*Pen-and-Paper Personal Interviews*“), odnosno, tehniku pismenog osobnog anketiranja sudionika istraživanja uz pomoć printane verzije anketnog upitnika. Primjena takvih procedura anketiranja, uz određene prednosti (poput eliminiranja utjecaja anketara na odgovore ispitanika), posjeduje i određene nedostatke. Naime, takvim se postupkom prikupljanja podataka smanjuje mogućnost kontrole postupka i tijeka anketiranja, odnosno, nije moguće kontrolirati jesu li ispitanici razumjeli anketna pitanja, nije moguće intervenirati sa svrhom minimaliziranja nedostajućih odgovora, odnosno, izučeni anketari ne mogu korištenjem neutralnih tehnika potaknuti ispitanike na odgovor na postavljeno pitanje bez da utječu na sam odgovor, te nije moguće utvrditi jesu li tijekom ispunjavanja ankete ispitanici bili ometani, odnosno, je li tijekom ispunjavanja anketnog upitnika došlo do potencijalnih neuobičajenih poteškoća ili događaja koji su mogli utjecati na postupak prikupljanja podataka.

Nakon upućivanja zamolbe te dobivanja dozvole za provedbu empirijskog ispitivanja od strane ravnateljice referentnog dječjeg vrtića u Gradu Zagrebu, autorica diplomskog rada,

kao djelatnica referentnog dječjeg vrtića, potencijalnim je ispitanicima uputila verbalni poziv za sudjelovanje u istraživanju,¹ s kratkim osvrtom na razlog provedbe i ciljeve istraživanja, te je u slučaju pristanka na sudjelovanje u istraživanju, ispitanicima ukratko predstavljena tema ankete i objašnjena svrha istraživanja, zagarantirana im je anonimnost podataka i povjerljivost njihovih odgovora, uručena im je odgovarajuća verzija anketnog upitnika (verzija za roditelje ili verzija za odgajateljice), nakon čega su ispitanici u narednim danima sami ispunjavali anketni upitnik. Pri tome, u okviru prva dva pitanja u oba anketna upitnika od ispitanika je tražena pismena privola za sudjelovanje u istraživanju, odnosno, ispitanici su dali pismenu suglasnost o svjesnom i dobrovoljnom sudjelovanju u istraživačkom projektu, pri čemu su roditelji dali pismenu suglasnost o tome da pristaju sudjelovati u istraživanju u kojem će dati određene podatke o svom djetetu te u kojem će vrtićke odgojiteljice procjenjivati određene oblike ponašanja njihove djece, dok su odgojiteljice dale pismenu suglasnost o tome da pristaju sudjelovati u istraživanju u kojem će procjenjivati agresivne oblike ponašanja vrtićke djece.

Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno, pri čemu su ispitanici imali mogućnost u bilo kojem trenutku bez objašnjenja prekinuti sudjelovanje u istraživanju, dok su istraživački rezultati anonimni i povjerljivi, odnosno, prikupljeni podaci korišteni su isključivo za svrhu izrade ovoga rada te nisu davani na uvid drugim pojedincima ili ustanovama. Odgovori ispitanih analizirani su skupno, odnosno, na razini ukupnog uzorka, korištenjem anonimizirane baze podataka, pri čemu dobivene rezultate istraživanja nije moguće povezati s identitetom ispitanih.

Nakon što su ispunili anketne upitnike, sudionici istraživanja ispunjene su anketne upitnike osobno uručili autorici ovog diplomskog rada. Sudeći prema izjavama ispitanih roditelja i odgajateljica, roditeljima je za ispunjavanje anketnog upitnika u prosjeku trebalo pet minuta, dok su odgajateljicama za ispunjavanje anketnog upitnika u prosjeku trebale tri minute.

Obzirom na opisani metodološki okvir istraživanja kao i način obrade podataka, radi se o kvantitativnom empirijskom anketnom ispitivanju, provedenom u obliku jednokratnog korelacijskog istraživačkog nacrtu, u kojem razina izloženosti uzorkom obuhvaćene vrtićke

¹ Roditeljima uzorkom obuhvaćene djece poziv na sudjelovanje u istraživačkom projektu upućen je tijekom redovnih dolazaka i odlazaka po dijete u referentni dječji vrtić, dok je odgajateljicama uzorkom obuhvaćene djece, poziv na sudjelovanje u istraživanju upućen tijekom redovnog tjednog formalnog radnog sastanka vrtićkih zaposlenika.

djece predškolske dobi televizijskim sadržajima predstavlja nezavisnu varijablu, dok razina manifestiranja tri ispitivana agresivna oblika ponašanja od strane uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi predstavlja zavisnu varijablu.

2.1.3. Struktura istraživačkog uzorka

Ciljna populacija na koju se dobiveni rezultati istraživanja poopćavaju (generaliziraju) obuhvaća vrtićku djecu predškolske dobi Republike Hrvatske.

Istraživanjem su prikupljeni podaci o 126 vrtićke djece predškolske dobi, koja su u trenutku provođenja istraživanja pohađala jedan dječji vruć u Gradu Zagrebu. Podaci su prikupljeni od njihovih roditelja i njihovih vrtićkih odgajateljica. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku koji je obuhvatio sljedećih 137 sudionika/sudionica istraživanja:

- a) 126 roditelja uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi, koji su iznijeli podatke o vlastitim socio-demografskim obilježjima, socio-demografskim obilježjima uzorkom obuhvaćene djece (vlastite djece koja su u trenutku provođenja istraživanja pohađala referentni dječji vrtić), strukturi korištenja televizije od strane uzorkom obuhvaćene djece te vlastitim strategijama koje kao roditelji primjenjuju u cilju kontrole, nadgledanja ili interpretiranja televizijskih sadržaja kojima su njihova djeca izložena;
- b) te 11 odgajateljica iz 11 odgojnih skupina, a koje su u trenutku provođenja istraživanja bile zaposlene kao odgajateljice predškolskog odgoja uzorkom obuhvaćene djece u referentnom dječjem vrtiću, koje su iznijele podatke o učestalosti manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi.

Obzirom na način provedbe istraživanja, odnosno, dizajn uzorkovanja te način odabira ispitanika, radi se o neprobabilističkom tipu uzorka, dok je po vrsti uzorka, riječ o prigodnom uzorku. Samim time, obzirom da je istraživanje provedeno na prigodnom uzorku, tendencije i zaključci uočeni na realiziranom uzorku, mogu poslužiti samo kao grubi indikator populacijskih parametara.

2.1.4. Primijenjeni anketni upitnici

U svrhu prikupljanja relevantnih podataka, a u skladu s postavljenim ciljevima istraživanja i postuliranim hipotezama, osmišljena su i kreirana dva anketna upitnika, jedan za roditelje uzorkom obuhvaćene vrtićke djece, a drugi za njihove institucionalne odgajateljice.

Anketni upitnik za roditelje uzorkom obuhvaćene vrtićke djece sastojao se od pet predmeta mjerenja, te je ukupno obuhvatio 15 anketnih pitanja. Obzirom na strukturu anketnih pitanja, četiri su anketna pitanja bila otvorenog tipa, dok je 11 anketnih pitanja bilo zatvorenog tipa, u formi jednoznačnog odgovora, pri čemu su ispitanici između različitog broja ponuđenih odgovora imali mogućnost odabira samo jednog od ponuđenih odgovora. Zatvorenim pitanjima i tvrdnjama pridružene su nominalne skale odgovora s različitim brojem kategorija ili ordinalne ljestvice procjene s pet stupnjeva. Pri tome, 13 je anketnih pitanja mjereno putem jednostavnih indikatora (jednočestičnih mjernih instrumenata), dok su dva anketna pitanja (učestalost izlaganja vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u tri ispitivane neprimjerene situacije te učestalost primjenjivanja triju različitih strategija koje roditelji primjenjuju a kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena) mjerena putem višečestičnih mjernih instrumenata.

Obzirom na sadržaj anketnih pitanja, anketni upitnik za roditelje uzorkom obuhvaćene djece, obuhvatio je sljedećih pet predmeta mjerenja:

- a) **socio-demografske karakteristike ispitanih roditelja**, koje su obuhvatile njihovu spolnu strukturu, dobnu strukturu, najveći završeni stupanj obrazovanja, radni status, bračni status, socio-ekonomski status te broj vlastite djece;
- b) **socio-demografske karakteristike uzorkom obuhvaćene djece**, koje su obuhvatile njihovu spolnu i dobnu strukturu;
- c) **strukturu izloženosti televizijskim sadržajima uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi**, koja je mjerena vremenom kojeg u tipičnom danu uzorkom obuhvaćena djeca provedu pred televizijskim ekranom gledajući televizijske sadržaje, vrstom sadržaja koje uzorkom obuhvaćena djeca najčešće gledaju na televiziji, postojanjem TV prijemnika u sobi uzorkom obuhvaćene djece te učestalošću izlaganja

uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama. Pri tome, mjerni instrument namijenjen mjerenju učestalosti izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama obuhvatio je tri neprimjerene situacije (rano ujutro, tijekom objeda, kasno navečer prije spavanja), kojima je pridružena ordinalna ljestvica procjene Likertova tipa od pet stupnjeva (od 1 = „*Nikada*“ do 5 = „*Gotovo uvijek*“), pri čemu niži skalni rezultat indicira manje učestalo (rjeđe) izlaganje djece televizijskim sadržajima u tri mjerene neprimjerene situacije, dok viši skalni rezultat indicira učestalije (češće) izlaganje djece televizijskim sadržajima u tri mjerene neprimjerene situacije;

- d) **učestalost primjenjivanja triju različitih strategija koje uzorkom obuhvaćeni roditelji primjenjuju a kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena**, koja je mjerena višestručnim mjernim instrumentom koji se sastojao od tri čestice, koje su indicirale učestalost primjenjivanja pasivne strategije, ograničavajuće ili restriktivne strategije te aktivne (instruktivne ili poučne strategije). Česticama je pridružena ordinalna ljestvica procjene Likertova tipa od pet stupnjeva (od 1: „*Nikada*“, do 5: „*Gotovo uvijek*“); pri čemu niži skalni rezultat indicira rjeđe primjenjivanje određene strategije, dok viši skalni rezultat indicira češće primjenjivanje određene strategije od strane uzorkom obuhvaćenih roditelja vrtičke djece predškolske dobi;
- e) **učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtička djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora**, koja je mjerena jednim direktnim indikatorom, pitanjem: „*Unatoč Vašim postupcima kojima kontrolirate, nadgledate ili interpretirate televizijske sadržaje kojima je izloženo Vaše dijete, koliko često Vaše dijete bez Vašeg nadzora gleda televiziju?*“; kojem je pridružena ordinalna ljestvica procjene Likertova tipa od pet stupnjeva (od 1: „*U vrlo maloj mjeri*“, do 5: „*U izrazito velikoj mjeri*“); pri čemu niži skalni rezultat indicira rjeđe, dok viši skalni rezultat indicira češće gledanje televizije bez roditeljskog nadzora od strane uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi.

Anketni upitnik za odgajateljice, izuzev pitanja o svjesnom i dobrovoljnom sudjelovanju u istraživačkom projektu, sastojao se od jednog predmeta mjerenja te je obuhvatio jedno anketno pitanje u obliku višestručnog mjernog instrumenta, namijenjenog mjerenju razine

manifestiranja triju agresivnih oblika ponašanja od strane uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi.

Razina manifestiranja agresivnih oblika ponašanja od strane uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi mjerena je putem modificiranog² autorskog višečestičnog mjernog instrumenta - *Mini inventara direktne i indirektno agresije (The Mini Direct and Indirect Aggression Inventory - Mini-DIA; Österman & Björkqvist, 2008)*, a koji je, obzirom da je okarakteriziran kao slobodan za upotrebu (*open access*), besplatno preuzet s mrežnih izvora. Pri tome, od odgajateljica je traženo da procijene u kojoj mjeri uzorkom obuhvaćena vrtička djeca predškolske dobi prema svojim vrtičkim vršnjacima manifestiraju tri različita ispitivana oblika agresije: fizičke, verbalne i indirektno (relacijske) oblike agresivnih ponašanja, na ordinalnoj ljestvici procjene Likertova tipa od pet stupnjeva (od 1 = „*Nikada*“ do 5 = „*Vrlo često*“). Pri tome, niži skalni rezultat indicira manju razinu manifestiranja pojedinog tipa agresivnog ponašanja, dok viši skalni rezultat indicira veću razinu manifestiranja pojedinog tipa agresivnog ponašanja prema vrtičkim vršnjacima od strane uzorkom obuhvaćene djece.

Primijenjeni instrumentarij (anketni upitnici) dati su u prilogu.

2.1.5. Obrada i analiza prikupljenih podataka

Prikupljeni podaci uneseni su, obrađeni i analizirani u statističkom programskom paketu za društvene znanosti, SPSS-u 21 („*Statistical Package for the Social Sciences*“) čija je besplatna demo verzija (*free trial version*) u trajanju od 21 dana preuzeta sa stranice proizvođača: <https://www.ibm.com/analytics/spss-trials>.

Empirijski podaci analizirani su metodama i postupcima deskriptivne te inferencijalne (induktivne) statistike.

U okviru deskriptivne statistike, korišteni su primjereni deskriptivni statistički pokazatelji (distribucije frekvencija, postotne raspodjele odgovora, prosječne vrijednosti,

² Modifikacija mjernog instrumenta sastojala se u dodavanju opsežnih primjera (verbalnih opisa) tri različita istraživana oblika agresivnog ponašanja.

modalne vrijednosti, medijalne vrijednosti, standardne devijacije, asimetrija i spljoštenost) te su podaci prikazani tabličnim i grafičkim prikazima.³

U okviru inferencijalne statističke analize podataka, za testiranje statističke značajnosti povezanosti odabranih varijabli korišten je neparametrijski test - Spearmanov rho koeficijent rang korelacije, obzirom da analizirane varijable odstupaju statistički značajno od normalne raspodjele.⁴

Pri tome, svi su statistički testovi provedeni uz pet postotnu razinu rizika, odnosno, vjerojatnost pojavljivanja testovnog statistika jednaka ili manja od 0,05, smatrana je statistički značajnom.

2.2. Analiza rezultata empirijskog ispitivanja

U nastavku, izneseni su rezultati provedenog empirijskog ispitivanja.

2.2.1. Socio-demografske karakteristike ispitanih roditelja

Obzirom na spolnu strukturu ispitanih roditelja⁵, istraživačkim je uzorkom obuhvaćeno 23% očeva (n=29) te 77% majki (n=97). Obzirom na dobnu strukturu, ispitanici su roditelji u rasponu od 23 do 49 godina starosti, pri čemu prosječna dob ispitanih roditelja iznosi 35 godina ($M \pm SD = 34,60 \pm 5,34$). Obzirom na najveći završeni stupanj obrazovanja, 40% ispitanih roditelja (n=50) u trenutku provođenja istraživanja posjedovalo je srednju stručnu spremu, dok je njih 60% (n=76) u trenutku provođenja istraživanja posjedovalo višu ili visoku stručnu spremu. Pri tome, nije detektiran niti jedan sudionik istraživanja s najnižim stupnjem obrazovanja (nezavršenom ili završenom osnovnom školom). Obzirom na radni status, najveći

³ Zbog zaokruživanja decimalnih brojeva suma postotaka na pojedinom grafikonu može biti veća ili manja od 100%, pri čemu su radi preglednosti, sa grafičkih prikaza uklonjene oznake postotnih vrijednosti manje zastupljenih kategorija odgovora.

⁴ Odstupa li pojedina varijabla statistički značajno od normalne raspodjele vidljivo je iz Priloga broj tri, pod nazivom „Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji kvantitativnih varijabli anketnih upitnika“.

⁵ Termini „roditelj“ i „ispitanik“ upotrebljavaju se u generičkom značenju, te kao takvi ne podrazumijevaju rodnu diskriminaciju, već se podjednako odnose na osobe muškog i ženskog spola.

udio ispitanih roditelja, njih 92% (n=116) u trenutku provođenja istraživanja bili su zaposleni, odnosno, u radnom odnosu; dok njih 8% (n=10) u trenutku provođenja istraživanja nisu bili radno aktivni. Obzirom na bračni status, 91% ispitanih roditelja (n=114) u trenutku provođenja istraživanja bili su u formalnim bračnim zajednicama. Obzirom na socio-ekonomski status, najveći broj roditelja, njih 71% (n=90) vlastiti socio-ekonomski status opisuju jednakim kao i kod većine drugih. Obzirom na broj vlastite djece, 18% ispitanih roditelja (n=23) u trenutku provođenja istraživanja imali su jedno vlastito dijete, 62% ispitanih (n=78) dvoje djece, dok je njih 20% (n=25) u trenutku provođenja istraživanja imalo više od dvoje djece. Socio-demografska struktura uzorkom obuhvaćenih roditelja, prikazana je u Tablici 1.

Tablica 1. Socio-demografska struktura ispitanih roditelja

Varijabla	Kategorije varijable	N	%
Spol	Muškarci	29	23
	Žene	97	77
Dob	Do 30 godina	29	23
	Od 31 do 40 godina	78	62
	Više od 40 godina	19	15
Najveći završeni stupanj obrazovanja	Nezavršena osnovna škola	0	0
	Završena osnovna škola	0	0
	Srednja škola	50	40
	Viša ili visoka škola	18	14
	Završen preddiplomski studij	11	9
	Završen diplomski studij / fakultet u trajanju od četiri godine	34	27
	Završen poslijediplomski studij	13	10
Radni status	Učenik/ica ili student/ica	1	1
	Zaposlena osoba	116	92
	Nezaposlena osoba, koja ne traži posao (domaćica, kućanica)	2	2
	Nezaposlena osoba, koja traži posao	3	2
	Porodiljni dopust	4	3
Bračni status	U bračnoj zajednici	114	91
	U vanbračnoj zajednici / u vezi	4	3
	Samac/samkinja	2	2
	Rastavljen/a ili razveden/a	6	5
Socio-ekonomski status	Izrazito lošiji od većine drugih	0	0
	Donekle lošiji od većine drugih	1	1
	Jednak kao i kod većine drugih	90	71
	Donekle bolji od većine drugih	33	26
	Izrazito bolji od većine drugih	2	2
Broj vlastite djece	Jedno dijete	23	18
	Dvoje djece	78	62

Troje djece	17	14
Četvero djece	8	6

2.2.2. Socio-demografske karakteristike uzorkom obuhvaćene djece

Obzirom na spolnu strukturu uzorkom obuhvaćene djece, roditelji i odgajatelji davali su procjene za 45% dječaka (n=57) te 55% (n=69) djevojčica. Obzirom na dobnu strukturu, uzorkom su obuhvaćena djeca između dvije i sedam godina starosti, pri čemu prosječna dob uzorkom obuhvaćene djece iznosi četiri godine ($M \pm SD = 4,06 \pm 1,41$). Pri tome, roditelji i odgajatelji procijenili su 16% (n=20) dvogodišnje, 21% (n=27) trogodišnje, 27% (n=34) četverogodišnje, 17% (n=21) petogodišnje, 15% (n=19) šestogodišnje te 4% (n=5) sedmogodišnje djece. Socio-demografska struktura uzorkom obuhvaćene djece, prikazana je u Tablici 2.

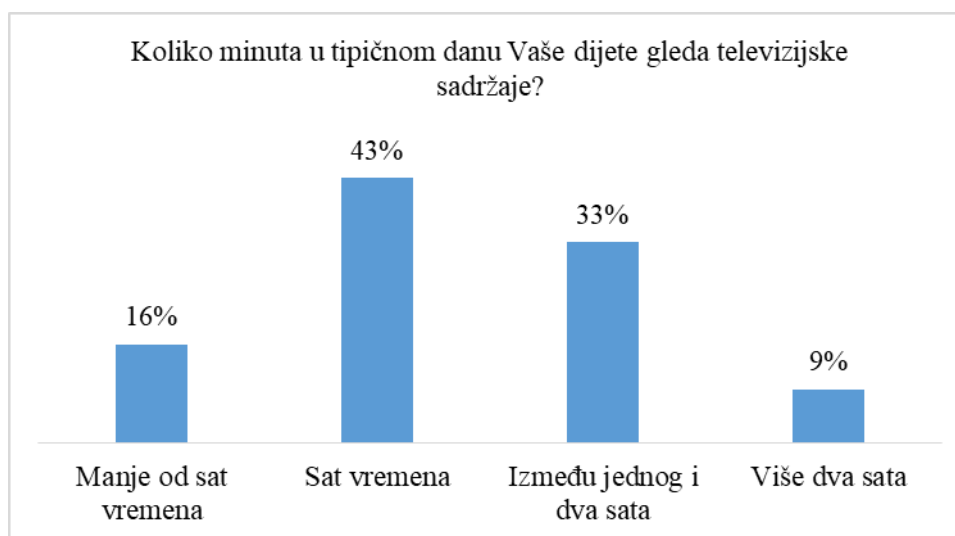
Tablica 2. Socio-demografska struktura uzorkom obuhvaćene djece

Varijabla	Kategorije varijable	N	%
Spol djece	Dječaci	57	45
	Djevojčice	69	55
Dob djece	Dvije godine	20	16
	Tri godine	27	21
	Četiri godine	34	27
	Pet godina	21	17
	Šest godina	19	15
	Sedam godina	5	4

2.2.3. Struktura izloženosti televizijskim sadržajima uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi

Obzirom na vrijeme provedeno pred televizijskim ekranom, uzorkom obuhvaćena djeca u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provedu između 10 minuta i četiri sata dnevno, u prosjeku 86 minuta, odnosno, gotovo sat i pol ($M \pm SD = 85.52 \pm 45.47$), pri čemu najveći broj uzorkom obuhvaćene djece (n=54) u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provede 60 minuta, odnosno, jedan sat. Pri tome, 16% uzorkom obuhvaćene djece (n = 20) u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provede manje od jednog sata; 43% uzorkom obuhvaćene djece (n = 54) u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provede jedan sat; 33% uzorkom obuhvaćene djece (n = 41) u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provede između jednog i dva sata;

dok njih 9% (n=11) pred televizijskim ekranom u tipičnom danu provede više od dva sata. Vrijeme koje u tipičnom danu uzorkom obuhvaćena djeca provedu pred televizijskim ekranom gledajući televizijske sadržaje prikazano je na Grafikonu 1.

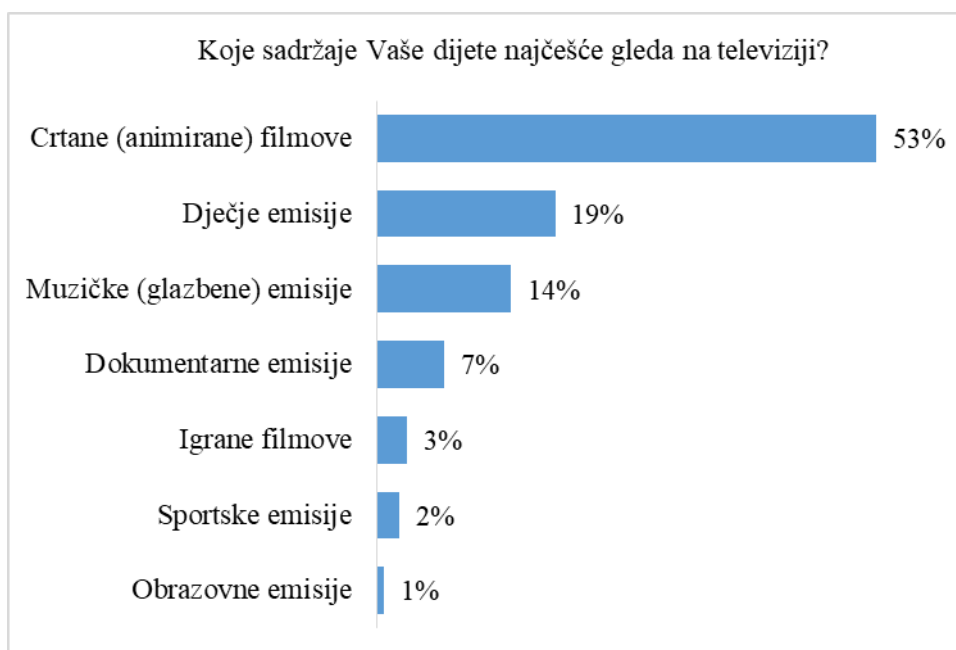
Grafikon 1. Vrijeme koje u tipičnom danu uzorkom obuhvaćena djeca provedu pred televizijskim ekranom gledajući televizijske sadržaje

Uspoređujući rezultate provedenog istraživanja s rezultatima referentnih dostupnih istraživanja, hipotetski se zaključuje kako vrtićka djeca predškolske dobi provode sve više vremena pred televizijskim ekranima gledajući televizijske sadržaje, odnosno, kako se prosječno dnevno vrijeme u kojem su djeca predškolske dobi izložena televizijskim sadržajima sve više produžuje. Naime, ovim istraživačkim uzorkom obuhvaćena djeca u prosjeku dnevno provode 86 minuta pred televizijskim ekranima gledajući televizijske sadržaje ($M \pm SD = 85.52 \pm 45.47$), što je nešto više od rezultata prijašnjih dostupnih istraživanja, prema kojima djeca predškolske dobi Republike Hrvatske pred televizijskim ekranom gledajući televizijske sadržaje provedu u prosjeku 75 minuta dnevno (Mikić, 2002b; prema Sindik i Veselinović, 2010) odnosno u prosjeku 80 minuta dnevno (Bartaković i Sindik, 2016). Pri tome, imajući na umu preporuku po kojoj bi do polaska u školu djeca pred malim ekranima trebala provoditi maksimalno sat vremena dnevno (Roje Đapić i suradnici, 2020), zaključuje se kako su vrtićka djeca predškolske dobi prekomjerno izložena televizijskim sadržajima.

Nadalje, imajući na umu preporuku po kojoj djecu ne bi trebalo izlagati medijskim sadržajima prije treće godine života, obzirom da do tada slike s ekrana ne izazivaju ništa osim zbrke, kontradiktornih osjećaja i dojmova (Glasovac, 2010), rezultati ovog istraživanja relativno su nepovoljni, obzirom da dvadeset dvogodišnje uzorkom obuhvaćene vrtićke djece

predškolske dobi u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provede između 20 i 180 minuta dnevno, u prosjeku 71 minutu ($M \pm SD = 71.00 \pm 47.86$), pri čemu najveći broj uzorkom obuhvaćene dvogodišnje djece ($n=8$; 40%) u tipičnom danu pred televizijskim ekranom provede 60 minuta, odnosno, sat vremena.

Upitani koje sadržaje njihova djeca najčešće gledaju na televiziji, najveći broj ispitanih roditelja, njih 53% ($n=67$) izjavio je kako njihova djeca na televiziji najčešće gledaju crtane (animirane) filmove, 19% ispitanih ($n=24$) navelo je dječje emisije, 14% ($n=18$) muzičke (glazbene) emisije, dok je ostale sadržaje kao one koje njihova djeca najčešće gledaju na televiziji, navelo manje od 10% ispitanih roditelja. Sadržaji koje uzorkom obuhvaćena djeca najčešće gledaju na televiziji, prikazani su na Grafikonu 2.

Grafikon 2. Sadržaji koje uzorkom obuhvaćena djeca najčešće gledaju na televiziji

Rezultati provedenog istraživanja, u skladu su s nalazima brojnih empirijskih istraživanja, po kojima su djeci predškolske dobi najzanimljiviji i najomiljeniji televizijski sadržaji crtani (animirani) filmovi (Blažević, 2012).

Obzirom na postojanje TV prijemnika u dječjim sobama, 84% ($n=106$) uzorkom obuhvaćene djece u svojim sobama ne posjeduje TV prijemnik, dok njih 16% ($n=20$) u svojim sobama posjeduje TV prijemnik. Broj djece koja su u trenutku provođenja istraživanja posjedovala televizor u svojoj sobi relativno je mali, pogotovo u usporedbi s rezultatima prvog

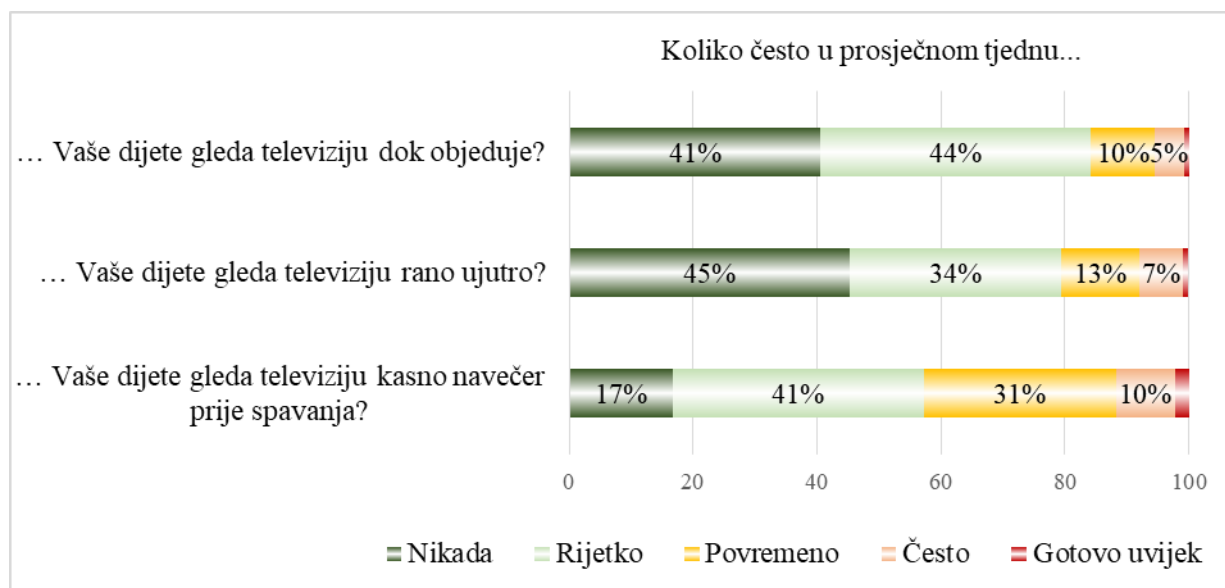
nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima kojeg je 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, na prigodnom uzorku 655 roditelja djece predškolske dobi u rasponu od 18 mjeseci do 7 godina, a prema čijim je rezultatima u trenutku provođenja istraživanja 27% uzorkom obuhvaćene djece posjedovalo televizor u svojoj sobi (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2017).

Obzirom na uvjete u kojima su vrtićka djeca predškolske dobi izložena televizijskim sadržajima, sudeći prema prosječnim vrijednostima pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti izlaganja vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama, djeca ispitanih roditelja rijetko su izložena televizijskim sadržajima u tri ispitivane neprimjerene situacije. Naime, 84% (n=106) djece ispitanih roditelja nikada ili rijetko kada gleda televiziju dok objeduje ($M \pm SD = 1.82 \pm 0.86$); 79% (n=100) nikada ili rijetko kada gleda televiziju rano ujutro ($M \pm SD = 1.84 \pm 0.96$); dok njih 57% (n=72) nikada ili rijetko kada gleda televiziju kasno navečer prije spavanja ($M \pm SD = 2.40 \pm 0.96$). Pri tome, od tri ispitivane neprimjerene situacije u kojima su uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi izložena televizijskim sadržajima, najproblematičnijom se pokazalo gledanje televizije kasno navečer prije spavanja, obzirom da uzorkom obuhvaćena djeca u većoj mjeri gledaju televiziju kasno navečer prije spavanja nego li tijekom objeda ili rano ujutro. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama, prikazani su Tablici 3.

Tablica 3. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama

Koliko često, u prosječnom tjednu, Vaše dijete ...	Prosječna vrijednost	Medijalna vrijednost	Modalna vrijednost	Standardna devijacija	Asimetrija	Spljoštenost
... gleda televiziju kasno navečer prije spavanja?	2.40	2.00	2.00	0.96	0.44	-0.05
... gleda televiziju rano ujutro?	1.84	2.00	1.00	0.96	1.05	0.43
... gleda televiziju dok objeduje?	1.82	2.00	2.00	0.86	1.13	1.30

Učestalost izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u mjerenim neprimjerenim situacijama, prikazana je na Grafikonu 3.⁶

Grafikon 3. Učestalost izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama

Rezultati provedenog istraživanja relativno su ohrabrujući, imajući u vidu preporuku po kojoj djeca ne bi trebala gledati televiziju rano ujutro, tijekom obroka te prije spavanja, obzirom da takva navika stvara model budućih ponašanja po kojoj je korištenje malih ekrana usko povezano s obavljanjem osnovnih životnih funkcija (Roje Đapić i suradnici, 2020). Uspoređujući rezultate provedenog istraživanja s rezultatima referentnih dostupnih istraživanja, hipotetski se zaključuje kako su hrvatski roditelji vrtičke djece predškolske dobi danas medijski pismeniji nego li prijašnjih godina. Naime, prema rezultatima prvog nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima koje je tijekom 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, 41% ispitane djece često ili uvijek koristi elektroničke ekrane sat vremena prije spavanja (Roje Đapić i suradnici, 2020) za razliku od 12% djece obuhvaćene ovim uzorkom, dok 10% ispitane djece često ili uvijek koristi elektroničke uređaje tijekom obroka (Roje Đapić i suradnici, 2020), za razliku od 6% djece obuhvaćene ovim uzorkom.

⁶ Na grafikonu su prikazane postotne vrijednosti, odnosno, postotni udjeli odgovora ispitanih. Također, u svrhu preglednosti, sa grafičkog su prikaza uklonjene postotne vrijednosti manje zastupljenih kategorija odgovora

2.2.4. Učestalost primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija uzorkom obuhvaćenih roditelja vrtičke djece predškolske dobi

Sudeći prema prosječnim vrijednostima pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti primjenjivanja triju različitih strategija kojima roditelji kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, roditelji uzorkom obuhvaćene vrtičke djece predškolske dobi u relativno velikoj mjeri kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena. Naime, 85% ispitanih roditelja (n=107) često ili uvijek određuje kada će, gdje, koliko dugo i koje sadržaje njihova djeca gledati na televiziji, odnosno, primjenjuju ograničavajuću ili restriktivnu medijaciju; 59% ispitanih roditelja (n=74) često ili uvijek s djetetom razgovaraju o televizijskim sadržajima koje je dijete vidjelo, u smislu da mu pružaju objašnjenja, smjernice, kritičke prosudbe i vrijednosne pouke, odnosno, primjenjuju aktivnu (instruktivnu ili poučnu) medijaciju; dok 44% ispitanih roditelja (n=55) često ili uvijek zajedno s djetetom gleda televizijske sadržaje, odnosno, primjenjuje pasivnu medijaciju.

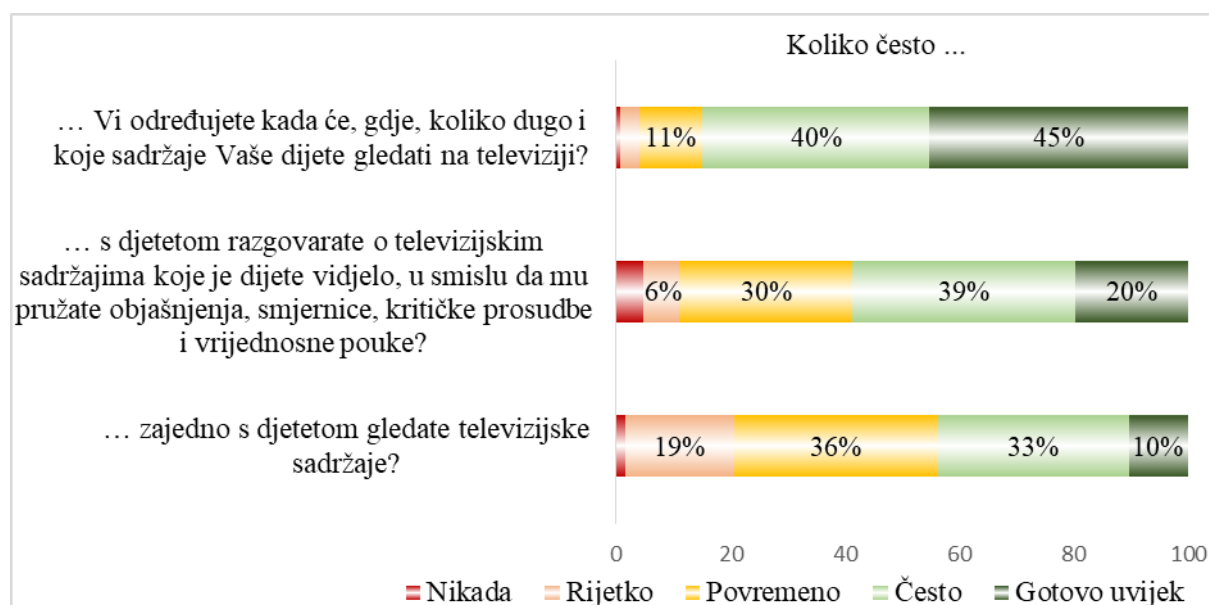
Rezultati provedenog istraživanja relativno su ohrabrujući, imajući u vidu preporuku po kojoj bi primarni skrbnici djece trebali biti adekvatni posrednici između djece i televizijskih sadržaja kojima su djeca izložena, obzirom da 99% ispitanih roditelja (125 od njih 126) barem ponekad primjenjuje neku od analiziranih strategija kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, odnosno, na neki način posreduju odnos između televizijskih ekrana i djece predškolske dobi.

Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti primjenjivanja triju različitih strategija koje uzorkom obuhvaćeni roditelji primjenjuju a kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, prikazani su Tablici 4.

Tablica 4. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija

Koliko često, ...	Prosječna vrijednost	Medijalna vrijednost	Modalna vrijednost	Standardna devijacija	Asimetrija	Spljoštenost
... Vi određujete kada će, gdje, koliko dugo i koje sadržaje Vaše dijete gledati na televiziji?	4.25	4.00	5.00	0.84	-1.17	1.48
... s djetetom razgovarate o televizijskim sadržajima koje je dijete vidjelo, u smislu da mu pružate objašnjenja, smjernice, kritičke prosudbe i vrijednosne pouke?	3.63	4.00	4.00	1.03	-0.64	0.25
... zajedno s djetetom gledate televizijske sadržaje?	3.32	3.00	3.00	0.95	-0.06	-0.58

Učestalost primjenjivanja triju različitih strategija koje uzorkom obuhvaćeni roditelji primjenjuju a kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, prikazana je na Grafikonu 4.⁷

Grafikon 4. Učestalost primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija

Uspoređujući rezultate ovoga istraživanja s rezultatima dostupnih referentnih istraživanja, hipotetski se zaključuje kako hrvatski roditelji sve više primjenjuju restriktivnu

⁷ Na grafikonu su prikazane postotne vrijednosti, odnosno, postotni udjeli odgovora ispitanih. Također, u svrhu preglednosti, sa grafičkog su prikaza uklonjene postotne vrijednosti manje zastupljenih kategorija odgovora

medijacijsku strategiju. Naime, u komparaciji s rezultatima istraživanja provedenog 2016. godine na uzorku 135 roditelja djece predškolske dobi koja su u vrijeme provođenja istraživanja pohađala jedan dječji vrtić u Zaprešiću, hrvatski roditelji najčešće koriste instruktivnu medijaciju, zatim restriktivnu medijaciju, dok najrjeđe koriste pasivnu medijaciju, odnosno, najrjeđe gledaju televiziju s djetetom (Bartaković i Sindik, 2016); dok uzorkom obuhvaćeni roditelji u okviru ovoga istraživanja u najvećoj mjeri primjenjuju restriktivnu medijaciju ($M \pm SD = 4.25 \pm 0.84$), u manjoj mjeri primjenjuju aktivnu (instruktivnu ili poučnu) medijaciju ($M \pm SD = 3.63 \pm 1.03$), dok u najmanjoj mjeri također primjenjuju pasivnu medijaciju ($M \pm SD = 3.32 \pm 0.95$). Nadalje, dok prema rezultatima prvog nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima, koje je tijekom 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, četvrtina roditelja (25%) djeci ne postavlja nikakva pravila vezana uz korištenje elektroničkih uređaja, pa tako i televizije, za razliku od 99% roditelja obuhvaćenih ovim istraživačkim uzorkom koji barem ponekad (rijetko, povremeno, često ili gotovo uvijek) primjenjuju restriktivnu medijaciju, odnosno, barem ponekad određuju kada će, gdje, koliko dugo i koje sadržaje njihovo dijete gledati na televiziji.

Uspoređujući dobivene rezultate s rezultatima prijašnjih dostupnih referentnih istraživanja, ponovno se nameće hipotetski zaključak po kojem su hrvatski roditelji vrtićke djece predškolske dobi sve više medijski pismeni. Naime, prema rezultatima prvog nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima, koje je tijekom 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, petina roditelja nikad ili tek ponekad razgovara s djecom o sadržajima koje je dijete vidjelo na televizoru (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2017); za razliku od 11% roditelja obuhvaćenih ovim istraživačkim uzorkom koji nikada ili rijetko kada s djetetom razgovaraju o televizijskim sadržajima koje je dijete vidjelo. S druge pak strane, dobiveni nalazi u skladu su s rezultatima istraživanja kojeg su 2000. godine proveli Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (Ilišin i suradnici, 2001); a prema kojima se, kao i u ovome istraživanju, stupanj obrazovanja roditelja i njihov radni status nisu pokazali povezani s učestalošću komunikacije s djecom o viđenim medijskim sadržajima (Ilišin i suradnici, 2001; Ilišin, 2003).

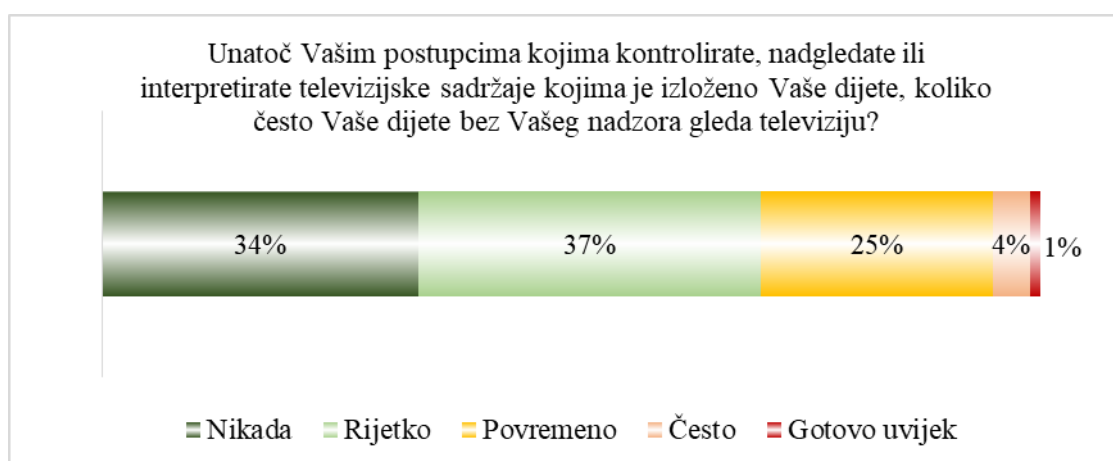
2.2.5. Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora

Obzirom na učestalost gledanja televizije bez roditeljskog nadzora, uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi rijetko gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora ($M \pm SD = 2.01 \pm 0.91$); pri čemu 71% (n=89) uzorkom obuhvaćene djece nikada ili rijetko kada gleda televiziju bez nadzora roditelja. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji varijable kojom je mjerena učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora, prikazani su Tablici 5.

Tablica 5. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji varijable kojom je mjerena učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora

	Prosječna vrijednost	Medijalna vrijednost	Modalna vrijednost	Standardna devijacija	Asimetrija	Spljoštenost
Koliko često dijete bez Vašeg nadzora gleda televiziju?	2.01	2.00	2.00	0.91	0.57	-0.19

Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora, prikazana je na Grafikonu 5.⁸

Grafikon 5. Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora

⁸ Na grafikonu su prikazane postotne vrijednosti, odnosno, postotni udjeli odgovora ispitanih. Također, u svrhu preglednosti, sa grafičkog su prikaza uklonjene postotne vrijednosti manje zastupljenih kategorija odgovora

Iako su rezultati provedenog istraživanja relativno ohrabrujući, uspoređujući rezultate ovog istraživanja s rezultatima referentnih dostupnih istraživanja, hipotetski se zaključuje kako hrvatska vrtićka djeca predškolske dobi, unatoč roditeljskim postupcima kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijske sadržaje kojima su djeca izložena, provode sve više vremena pred televizijskim ekranima bez roditeljskog nadzora. Naime, interpretirajući rezultate prvog nacionalnog istraživanja o predškolskoj djeci pred malim ekranima koje je tijekom 2016. i 2017. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s *Hrabrim telefonom*, Roje Đapić i suradnici (2020) navode kako 47% ispitanе djece barem ponekad bez roditeljskog nadzora provodi vrijeme uz televiziju, za razliku od 66% vrtićke djece predškolske dobi obuhvaćene ovim istraživačkom uzorkom, koja barem ponekad provode vrijeme uz televiziju bez roditeljskog nadzora.

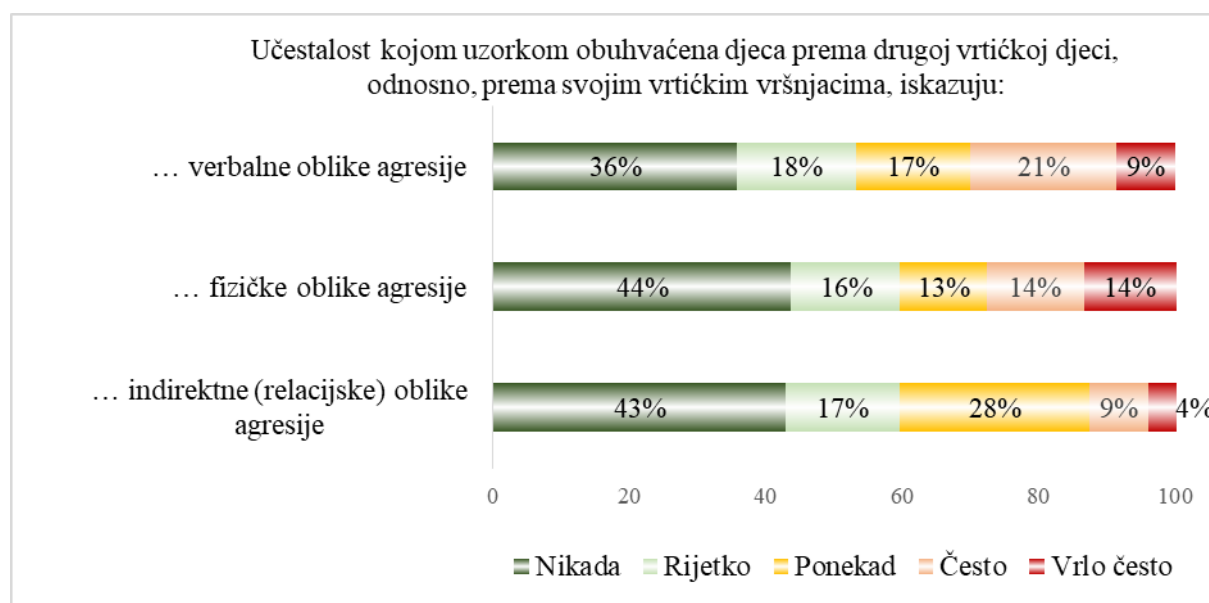
2.2.6. Razina manifestiranja agresivnih oblika ponašanja od strane uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi

Sudeći prema procjenama njihovih odgajateljica, uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi relativno rijetko manifestiraju tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja. Naime, prema njihovim odgajateljicama, 30% (n=38) uzorkom obuhvaćene djece često ili vrlo često manifestira određene oblike verbalne agresije prema svojim vrtićkim vršnjacima; 28% (n=35) uzorkom obuhvaćene djece često ili vrlo često manifestira određene oblike fizičke agresije prema svojim vrtićkim vršnjacima; dok njih 13% (n=16) često ili vrlo često manifestira određene oblike indirektnе (relacijske) agresije prema svojim vrtićkim vršnjacima. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju razine agresivnog ponašanja vrtićke djece predškolske dobi, prikazani su Tablici 6.

Tablica 6. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju razine agresivnog ponašanja vrtićke djece predškolske dobi

Učestalost s kojom uzorkom obuhvaćena djeca prema drugoj vrtičkoj djeci, odnosno, prema svojim vrtičkim vršnjacima, manifestiraju:	Prosječna vrijednost	Medijalna vrijednost	Modalna vrijednost	Standardna devijacija	Asimetrija	Spljoštenost
... verbalne oblike agresije	2.50	2.00	1.00	1.39	0.34	-1.28
... fizičke oblike agresije	2.38	2.00	1.00	1.49	0.59	-1.16
... indirektne (relacijske) oblike agresije	2.14	2.00	1.00	1.19	0.63	-0.62

Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtička djeca predškolske dobi manifestiraju tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja prema svojim vrtičkim vršnjacima, prikazana je na Grafikonu 6.⁹

Grafikon 6. Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtička djeca predškolske dobi manifestiraju tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja prema svojim vrtičkim vršnjacima

Obzirom na ispitivane oblike agresivnih ponašanja, uzorkom obuhvaćena djeca prema svojim vrtičkim vršnjacima u najvećoj mjeri iskazuju verbalne oblike agresije ($M \pm SD = 2.50 \pm 1.39$); u manjoj mjeri fizičke oblike agresije ($M \pm SD = 2.38 \pm 1.49$); dok u relativno najmanjoj mjeri prema svojim vrtičkim vršnjacima iskazuju indirektne (relacijske) oblike agresije ($M \pm SD = 2.14 \pm 1.19$). Navedeni rezultati su očekivani, obzirom na prosječnu dob uzorkom obuhvaćene djece, koja iznosi četiri godine ($M \pm SD = 4,06 \pm 1,41$). Naime, u literaturi se navodi kako djeca između treće i pete godine života, paralelno s govornim razvojem te razvojem

⁹ Na grafikonu su prikazane postotne vrijednosti, odnosno, postotni udjeli odgovora ispitanih.

samoregulacije, do tada najizraženije fizičke oblike agresije sve više zamjenjuju verbalnim oblicima agresije (Essau i Conradt, 2006; Keresteš, 2006; Velki i Kuterovac Jagodić, 2014; prema Valić i Brajša-Žganec, 2018); dok se relacijski oblici agresivnog ponašanja pojavljuju s polaskom u školu (Coie i Dodge, 1997; prema Keresteš, 2006), odnosno, daljnjim kognitivnim sazrijevanjem, razvojem sposobnosti odgode spontanih reakcija i inhibiranja automatskih agresivnih reakcija, razvojem socijalnih vještina te sve većim značenjem socijalnih odnosa (Sindik i Sindik, 2013). U skladu s navedenim, sudeći prema prosječnoj dobi uzorkom obuhvaćene djece, dominacija verbalne agresivnosti je razumljiva, obzirom na pretpostavku po kojoj su uzorkom obuhvaćena djeca prerasla fazu otvorenih fizičkih oblika agresije, dok još nisu dovoljno sazrela za suptilnije, relacijske oblike agresije.

Testirajući jesu li razine manifestiranja fizičkih, verbalnih i relacijskih oblika agresije međusobno povezane, utvrđeno je kako su razine manifestiranja sva tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja međusobno statistički značajno pozitivno povezana, pri čemu djeca koja prema svojim vrtičkim vršnjacima u većoj mjeri iskazuju jedan oblik agresivnog ponašanja, u većoj mjeri iskazuju i druge oblike agresivnog ponašanja. Spearmanovi rho koeficijenti korelacije između analiziranih varijabli, prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. Spearmanovi rho koeficijenti korelacije između razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja prema vrtičkim vršnjacima od strane vrtičke djece predškolske dobi

Učestalost kojom djeca predškolske dobi prema svojim vrtičkim vršnjacima manifestiraju:	... verbalne oblike agresije	... fizičke oblike agresije	... indirektne (relacijske) oblike agresije
... verbalne oblike agresije	1.00	0.86***	0.80***
... fizičke oblike agresije		1.00	0.69***
... indirektne (relacijske) oblike agresije			1.00

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja provedenog 2010. godine (Bilić, 2010) na učenicama sedmih i osmih razreda osnovnih škola Republike Hrvatske, u kojem su se sve tri ispitivane mjere nasilja (fizičko, verbalno i relacijsko) također pokazale statistički značajno pozitivno povezane.

2.3. Osvrt na postavljene hipoteze

Prilikom testiranja prvo postavljene hipoteze o pozitivnoj korelaciji između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine agresivnog ponašanja vrtićke djece predškolske dobi (H_1 : *Vrtićka djeca predškolske dobi koja su u većoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, u većoj mjeri manifestiraju ispitivane agresivne oblike ponašanja; za razliku od vrtićke djece predškolske dobi koja su u manjoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, a koja u manjoj mjeri manifestiraju ispitivane agresivne oblike ponašanja*), testirana je statistička značajnost povezanosti između varijable kojom je mjereno vrijeme u kojem su u tipičnom danu vrtićka djeca predškolske dobi izložena televizijskim sadržajima te varijabli kojima je mjerna učestalost manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja prema vrtićkim vršnjacima, koristeći Spearmanov rho koeficijent rang korelacije.

Obzirom da se razina izloženosti televizijskim sadržajima pokazala statistički značajno pozitivno povezana s razinom manifestiranja sva tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja, pri čemu vrtićka djeca predškolske dobi koja su u tipičnom danu duže vrijeme izložena televizijskim sadržajima češće iskazuju fizičke, verbalne i relacijske oblike agresije prema vrtićkim vršnjacima, dok vrtićka djeca predškolske dobi koja su u tipičnom danu kraće vrijeme izložena televizijskim sadržajima rjeđe iskazuju fizičke, verbalne i relacijske oblike agresije prema vrtićkim vršnjacima, prvo postavljena hipoteza može biti prihvaćena. Spearmanovi rho koeficijenti korelacije između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja, prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8. Spearmanovi rho koeficijenti korelacije između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja

	Učestalost kojom djeca predškolske dobi prema svojim vrtićkim vršnjacima manifestiraju		
	... verbalne oblike agresije	... fizičke oblike agresije	... indirektno (relacijske) oblike agresije
Koliko minuta u tipičnom danu Vaše dijete gleda televizijske sadržaje?	0.39***	0.29**	0.37***

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Za potrebu testiranja drugo postavljene hipoteze po kojoj se *vrtićka djeca predškolske dobi koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, no čiji roditelji u različitoj mjeri primjenjuju tri ispitivane strategije kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, razlikuju u razini manifestiranja tri ispitivana oblika*

agresivnog ponašanja; varijabla kojom je mjereno vrijeme u kojem su u tipičnom danu vrtićka djeca predškolske dobi izložena televizijskim sadržajima rekodirana je, na način da su u prvu grupu klasificirana djeca koja su u tipičnom danu televizijskim sadržajima izložena do sat vremena, dok su u drugu grupu klasificirana djeca koja su u tipičnom danu televizijskim sadržajima izložena više od sat vremena.

Prilikom testiranja drugo postavljene hipoteze, također je korišten Spearmanov rho koeficijent rang korelacije, kojim je testirana statistička značajnost povezanosti između učestalosti primjenjivanja tri različite medijacijske strategije od strane roditelja te razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja od strane njihove djece. Pri tome, korelacije su računane zasebno za skupinu djece koja u tipičnom danu televiziju gleda do sat vremena te zasebno za skupinu djece koja u tipičnom danu televiziju gleda više od sat vremena. Pri tome, niti jedna korelacija nije se pokazala statistički značajnom. Drugim riječima, učestalija primjena tri različite strategije kojima roditelji kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijski sadržaj kojem su djeca izložena, ne dovodi do statistički značajnog smanjenja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja među vrtićkom djecom predškolske dobi. Samim time drugo postavljena hipoteza ne može biti prihvaćena. Spearmanovi rho koeficijenti rang korelacije, između učestalosti primjenjivanja tri različite medijacijske strategije od strane roditelja te razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja od strane njihove djece, unutar skupina djece koja se razlikuju po vremenu u kojem su u tipičnom danu izložena televizijskim sadržajima, prikazani su u Tablici 9.

Tablica 9. Spearmanovi rho koeficijenti rang korelacije između učestalosti primjenjivanja tri različite medijacijske roditeljske strategije te razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja djece predškolske dobi, unutar skupina djece koja se razlikuju po vremenu u kojem su u tipičnom danu izložena televizijskim sadržajima

Izloženost djece televizijskim sadržajima u tipičnom danu	Učestalost primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija	Učestalost manifestiranja agresivnih oblika ponašanja od strane vrtičke djece predškolske dobi prema vrtićkim vršnjacima		
		Fizički oblici agresije	Verbalni oblici agresije	Relacijski oblici agresije
Do sat vremena dnevno	Restriktivna	-0.13	-0.14	-0.14
	Pasivna	0.21	0.06	-0.03
	Aktivna	-0.03	-0.06	-0.02
Više od sat vremena dnevno	Restriktivna	0.17	0.20	0.09
	Pasivna	0.09	0.04	0.11
	Aktivna	0.03	0.11	0.05

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

2.4. Metodološki nedostaci i ograničenja istraživanja

Obzirom da su rezultati u okviru ovoga rada provedenog empirijskog ispitivanja dobiveni na relativno malom prigodnom uzorku, koji je obuhvatio djecu predškolske dobi iz samo jednog dječjeg vrtića iz Grada Zagreba, mogućnost generalizacije dobivenih rezultata i zaključaka na referentnu ciljnu populaciju je ograničena.

Nadalje, u okviru provedenog empirijskog ispitivanja, razina dječje agresivnosti analizirana je samo parcijalno. Naime, ispitivani su samo bihevioralni oblici agresivnih ponašanja, dok su kognitivne i emocionalne komponente agresije, odnosno, agresivne misli i agresivni osjećaji zanemareni, baš kao i motivi agresivnih oblika ponašanja. Osim toga, bihevioralni oblici agresivnih ponašanja također su ispitivani parcijalno, samo u vrtićkom kontekstu te samo prema vrtićkim vršnjacima, pri čemu su zanemarene situacijske specifičnosti koje mogu potaknuti ili inhibirati agresivno ponašanje djece.

Nadalje, obzirom da su razinu agresivnosti djece procjenjivale vrtičke odgajateljice, dok su dječje korištenje televizije procjenjivali roditelji djece, nameće se problem objektivnosti datih procjenjivača, odnosno, mogućnost davanja subjektivnih i/ili socijalno poželjnih odgovora i od strane ispitanih roditelja i od strane ispitanih odgajateljica.

Prema svemu navedenom, u okviru budućih istraživanja referentne tematike valjalo bi koristiti objektivnije mjere dječje agresivnosti i dječjeg korištenja televizije, te bi bilo poželjno istraživanje provesti na većem, po mogućnosti reprezentativnom uzorku, kako bi se adekvatno istražio utjecaj različitih medijacijskih strategija na odnos između razine izloženosti

televizijskim sadržajima i razine agresivnog ponašanja među vrtićkom djecom predškolske dobi.

Nadalje, obzirom da se agresivnost jednim dijelom nasljeđuje a drugim uči, pri čemu naučeno agresivno ponašanje može biti potaknuto brojnim agensima (raznim biološkim, intrapsihičkim, obiteljskim i/ili okolišnim čimbenicima), te obzirom da je provedeno istraživanje korelacijskog tipa, u budućnosti bi valjalo provesti eksperimentalna istraživanja kako bi se ustanovilo u kojoj je mjeri agresivno ponašanje vrtićke djece predškolske dobi potaknuto isključivo gledanjem televizijskih sadržaja.

3. ZAKLJUČAK

Ispitani roditelji vrtićke djece predškolske dobi u velikoj mjeri primjenjuju različite strategije kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijske sadržaje kojima su njihova djeca izložena. Naime, 85% ispitanih roditelja često ili uvijek primjenjuje

ograničavajuću ili restriktivnu medijaciju; 59% ispitanih roditelja često ili uvijek primjenjuje aktivnu (instruktivnu ili poučnu) medijaciju; dok 44% ispitanih roditelja često ili uvijek primjenjuje pasivnu medijaciju. Osim toga, djeca ispitanih roditelja rijetko su izložena televizijskim sadržajima u tri ispitivane neprimjerene situacije (dok objeduju, rano ujutro te kasno navečer prije spavanja), pri čemu tek 16% ispitane djece u svojim sobama posjeduje TV prijemnik. Uspoređujući rezultate provedenog istraživanja s rezultatima prijašnjih dostupnih referentnih istraživanja, hipotetski se zaključuje kako su hrvatski roditelji vrtićke djece predškolske dobi danas medijski pismeniji u usporedbi s prijašnjim godinama, odnosno, kako sve više poštuju brojne preporuke vezane uz dječje korištenje medija, kako u većoj mjeri primjenjuju različite medijacijske strategije kojima kontroliraju, nadgledaju ili interpretiraju televizijske sadržaje kojima su njihova djeca izložena, kako u manjoj mjeri djecu izlažu televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama te kako u manjoj mjeri toleriraju TV prijemnike u dječjim sobama.

Obzirom da je ovo istraživanje provedeno sa svrhom utvrđivanja najučinkovitije roditeljske medijacijske strategije, odnosno, one strategije koja rezultira najmanjom razinom agresivnih oblika ponašanja među djecom predškolske dobi koja su u jednakoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, te obzirom da nije utvrđena statistički značajna povezanost između učestalosti primjenjivanja tri različite medijacijske strategije od strane roditelja te razine manifestiranja fizičkih, verbalnih i relacijskih oblika agresije prema vrtićkim vršnjacima od strane njihove djece u jednakoj mjeri izložene televizijskim sadržajima, nameće se zaključak po kojem niti jedna roditeljska medijacijska strategija nije učinkovitija od ostalih te kako su zapravo sve jednako neučinkovite, obzirom da učestalija primjena bilo koje strategije ne vodi do statistički značajnog smanjenja dječjih agresivnih ponašanja. Pri tome, faktor koji se pokazao značajnim za razinu dječje agresivnosti je vrijeme izloženosti televizijskim sadržajima, pri čemu vrtićka djeca predškolske dobi koja su u tipičnom danu u većoj mjeri izložena televizijskim sadržajima, u većoj mjeri manifestiraju sva tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja.

Imajući na umu nalaz po kojem izloženost televizijskim sadržajima povećava rizik agresivnog ponašanja djece prema vršnjacima, nalaz po kojem djeca predškolske dobi na televiziji najčešće gledaju crtane filmove koji obiluju agresivnim sadržajem te hipotetski zaključak po kojem vrtićka djeca predškolske dobi provode sve više vremena pred televizijskim ekranima gledajući televizijske sadržaje, preporuča se ne samo kontrolirano i ograničeno izlaganje djece televizijskim sadržajima, odnosno, primjena restriktivne strategije, već i što kraće izlaganje vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima.

Zaključno, iako se obzirom da se radi o korelacijskom istraživanju ne može zaključiti kako puka izloženost televizijskom mediju odnosno puko gledanje televizijskih sadržaja samo po sebi rezultira većom agresivnošću djece predškolske dobi, pretpostavivši da je dječja agresija jednim dijelom potaknuta televizijskim medijem, odnosno, pretpostavivši kako je gledanje televizijskih sadržaja rizični čimbenik budućeg agresivnog ponašanja djece prema vršnjacima, ključni čimbenik u inhibiranju dječje agresije potaknute televizijskim medijem primarni su skrbnici djece, koji iako ne mogu utjecati na sadržaje televizijskih programa i emisija, kao niti na ostale okolišne faktore koji mogu potaknuti agresivna ponašanja, mogu barem prevenirati stihijsko, neograničeno ili neselektivno izlaganje djece predškolske dobi televizijskim sadržajima.

Literatura

KNJIGE I ZNANSTVENI ČLANCI

Bartaković, S. i Sindik, J. (2016). Medijacijska uloga roditelja prilikom djetetovog gledanja televizije. *Acta Iadertina*, 13 (2), 0-0. <https://hrcak.srce.hr/190142>

Bilić, V. (2010). Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima. *Odgojne znanosti*, 12 (2 (20)), 263-281. <https://hrcak.srce.hr/68272>

Bjelobrk, V. (2020). Uloga medija u procesu socijalizacije djece i adolescenata. *Magistra Iadertina*, 15 (1), 41-56. <https://hrcak.srce.hr/249854>

Blažević, N. (2012). Djeca i mediji – odgoj na »televizijski« način. *Nova prisutnost*, X (3), 479-493. <https://hrcak.srce.hr/93178>

Cakić, L. i Velki, T. (2014). Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi. *Život i škola*, LX (32), 15-22. <https://hrcak.srce.hr/131203>

Đuran, A., Koprivnjak, D. i Maček, N. (2019). Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi. *Communication Management Review*, 04 (01), 270-283. <http://www.commreview.hr/wp-content/uploads/2019/07/Duran-Koprivnjak-Macek.pdf>

Essau C., Conradt J. (2006). *Agresivnost u djece i mladeži*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). Los Angeles: SAGE Publications.

Glasovac, Z. (2010). *Osnovno o medijima i njihovom mogućem utjecaju na djecu predškolske dobi*. https://www.djecjivrtic-ivanic.hr/documents/za-roditelje/preporuke/Utjecaj_medija.pdf

Ilišin, V. (2003). Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima. *Medijska istraživanja*, 9 (2), 9-34. <https://hrcak.srce.hr/23306>

Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Jurčić, D. (2017). Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj. *Mostariensia*, 21 (1), 127-136. <https://hrcak.srce.hr/190208>

Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011). Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove - utjecaj učinci i posljedice nasilja u medijima na djecu i mlade. U I. Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (Ur.) *Djeca medija - od marginalizacije do senzacije* (str. 11-34). Zagreb: Matica hrvatska. <https://www.matica.hr/media/knjige/djeca-medija-840/pdf/igor-kanizaj-i-lana-ciboci-kako-je-nasilje-preko-medija-uslo-u-nase-domove.pdf>

Keresteš, G. (2006). Mjerenje agresivnoga i prosocijalnoga ponašanja školske djece: usporedba procjena različitih procjenjivača. *Društvena istraživanja*, 15 (1-2 (81-82)), 241-264. <https://hrcak.srce.hr/18129>

Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Kušević, Z. i Melša, M. (2017). Agresivnost kod djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 45 (2), 105-116. <https://hrcak.srce.hr/183725>

Ljubić Nežić, K. (2019). Poticanje razvoja medijske pismenosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Communication Management Review*, 04 (01), 284-301. <https://hrcak.srce.hr/223683>

Macanović, N. (2019). Socijalno neprilagođeno ponašanje djece predškolske dobi. *Naša škola*, 2 (1-2), 81-98. https://www.researchgate.net/publication/332354764_socijalno_neprilagodeno_ponasanje_djece_predskolske_dobi

Mikić, K. i Rukavina, A. (2006). Djeca i mediji. *Zapis, posebni broj*. http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=1604#.YjoOx-dKjcc

Mlinarević, V. (2004). Dijete i televizija. U I. Babić, N., Irović, S., Redžep-Borak, Z. (Ur.) 3. *stručni i znanstveni skup Rastimo zajedno: zbornik radova* (str. 39-46). Osijek: Centar za predškolski odgoj; Visoka učiteljska škola; Grafika. <https://www.bib.irb.hr/504723>

Mojsilović, M. (2019). Psihodinamička, bihevioralna i kognitivna teorija u kontekstu moderne kriminologije. *LOGOS*, *IV* (3), 47-56. https://www.logos-centar.com/Files/Casopis/Logos3/LOGOS3_clanak7.pdf?ver=1

Mužić, J. (2014). Štetan utjecaj virtualnoga svijeta na djecu. *Obnovljeni Život*, *69*. (3.), 395-404. <https://hrcak.srce.hr/129187>

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. i Selak Bagarić, E. (2020). Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet. *Napredak*, *161* (1-2), 45-61. <https://hrcak.srce.hr/239891>

Sindik, J. (2012). Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja*, *18* (1), 5-33. <https://hrcak.srce.hr/85379>

Sindik, J. i Veselinović, Z. (2010). Kako odgojiteljice percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja*, *16* (2), 107-133. <https://hrcak.srce.hr/63943>

Sindik, Z. i Sindik, J. (2013). Taksonomizacija nepoželjnih oblika ponašanja i socijalnih vještina kod predškolske djece. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, *4* (2), 123-127. <https://hrcak.srce.hr/113584>

Šendula Jengiće, V. i Katalinić, S. (2017). Krizna stanja i primjena mjera prisile u psihijatriji. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, *38* (3), 1225-1237. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.38.3.11>. <https://hrcak.srce.hr/193727>

Šram, Z. (2001). Dimenzije agresivnosti kao psihološka pozadina političkih orijentacija i etnocentrizma: komparacija različitih sociodemografskih skupina u Vojvodini. *Migracijske i etničke teme* *17* (4), 353- 375. <https://hrcak.srce.hr/file/184778>

Valić, J. i Brajša-Žganec, A. (2018). Kvaliteta obiteljske interakcije i emocionalna kompetentnost kao odrednice agresivnog ponašanja djece školske dobi. *Napredak*, *159* (1 - 2), 115-138. <https://hrcak.srce.hr/202778>

Valković, J. (2010). Oblici i utjecaji televizijskog nasilja. *Nova prisutnost*, VIII (1), 67-85.
<https://hrcak.srce.hr/53639>

Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1997). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje – Psihološka analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republike konferencije Saveza Socijalističke omladine Hrvatske

INTERNETSKI IZVORI

Agencija za elektroničke medije. (22.01.2015.). AEM, UNICEF i stručnjaci zajedno u zaštiti prava djece u elektroničkim medijima. Preuzeto 27.02.2022.: <https://www.aem.hr/vijesti/aem-unicef-i-strucnjaci-zajedno-u-zastiti-prava-djece-u-elektronickim-medijima>

Clark, L. (06. 03. 2009.). Cartoon violence 'makes children more aggressive'. *Mail Online*. Preuzeto 02.03.2022.: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-1159766/Cartoon-violence-makes-children-aggressive.html>

Grbić, M. (bez dat.). Agresivnost. Preuzeto 23.02.2022.: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/37/agresija.htm>

Österman, K. (Siječanj, 2010). The Mini Direct Indirect Aggression Inventory (Mini-DIA). *Research Gate*. Preuzeto 03.03.2022.: https://www.researchgate.net/publication/263068105_The_Mini_Direct_Indirect_Aggression_Inventory_Mini-DIA

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba. (02.06.2017.). Prvo nacionalno istraživanje o predškolskoj djeci pred malim ekranima (rezultati). Preuzeto 01.03.2022.: <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/prvo-nacionalno-istrazivanje-o-predskolskoj-djeci-pred-malim-ekranima>

Prilozi

Prilog 1. Roditeljska suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Poštovani! Za potrebu izrade diplomskog rada pod nazivom „ODNOS IZMEĐU RAZINE IZLOŽENOSTI TELEVIZIJSKIM SADRŽAJIMA I RAZINE AGRESIVNOG PONAŠANJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI“ provodimo kratko anketno istraživanje o navikama gledanja televizije među djecom predškolske dobi.

Bili bi Vam zahvalni ukoliko biste izdvojili svoje vrijeme i ispunili anketni upitnik o navikama praćenja televizije Vašeg djeteta / Vaše djece predškolske dobi. Ispunjavanje anketnog upitnika oduzet će otprilike 10 minuta Vašeg vremena.

Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno, pri čemu imate mogućnost u bilo kojem trenutku bez objašnjenja prekinuti sudjelovanje u istraživanju, dok su istraživački rezultati anonimni i povjerljivi, odnosno, prikupljeni podaci bit će korišteni isključivo za svrhu izrade ovoga rada te neće biti davani na uvid drugim pojedincima ili ustanovama. Odgovori ispitanih analizirat će se skupno, odnosno, na razini ukupnog uzorka, korištenjem anonimizirane baze podataka, pri čemu dobivene rezultate istraživanja neće biti moguće povezati s identitetom ispitanih.

a. Pristajete li na sudjelovanje u ovom istraživanju u kojem ćete u svrhu izrade diplomskog rada dati određene podatke o svom djetetu?

1. Da

2. Ne

b. Pristajete li na sudjelovanje u ovom istraživanju u svrhu izrade diplomskog rada u kojem će odgojiteljice Vaše djece procjenjivati razine agresivnog ponašanja kod Vaše djece?

1. Da

2. Ne

Potpis roditelja: _____

Ime i prezime djeteta: _____

Prilog 2. Anketni upitnik za roditelje

1. Molimo označite kojeg ste spola:

1. Muškog
2. Ženskog

2. Molimo upišite koliko imate godina? _____ godina/godine

3. Kako biste opisali Vaš vlastiti bračni status?

1. U bračnoj zajednici
2. U vanbračnoj zajednici / u vezi
1. Samac/samkinja
2. Udovac/udovica.
3. Rastavljen/a ili razveden/a
4. Ostalo: _____

4. Koji je Vaš najveći završeni stupanj obrazovanja?

1. Nezavršena osnovna škola
2. Završena osnovna škola
3. Srednja škola
4. Viša ili visoka škola
5. Završen preddiplomski studij
6. Završen diplomski studij / fakultet u trajanju od četiri godine
7. Završen poslijediplomski studij

5. . Kako biste opisali Vaš trenutni radni status?

1. Učenik/ica ili student/ica
2. Zaposlena osoba
3. Nezaposlena osoba, koja ne traži posao (domaćica, kućanica)
4. Nezaposlena osoba, koja traži posao
5. Umirovljen/ica
6. Ostalo: _____

6. Kako biste opisali Vaš vlastiti socio-ekonomski status?

1. Izrazito lošiji od većine drugih
2. Donekle lošiji od većine drugih
3. Jednak kao i kod većine drugih
4. Donekle bolji od većine drugih
5. Izrazito bolji od većine drugih

7. Koliko Vi osobno imate vlastite djece? _____

Molimo vas da u nastavku odgovarate za dijete koje pohađa ovaj vrtić. Ukoliko imate više vlastite djece koja pohađaju ovaj vrtić, molimo Vas da odgovarate za najmlađe dijete.

8. Molimo označite kojeg je spola Vaše dijete:

1. Muškog
2. Ženskog

9. Molimo upišite koliko Vaše dijete ima godina? _____ godina/godine

10. Koliko u tipičnom danu Vaše dijete gleda televiziju i televizijske sadržaje? _____

11. Što Vaše dijete najčešće gleda na televiziji?

1. Crtane (animirane) filmove
2. Igrane filmove
3. Muzičke (glazbene) emisije
4. Dječje emisije
5. Dokumentarne emisije
6. Serije
7. Obrazovne emisije
8. Sportske emisije
9. Reality emisije
10. Ostalo: _____

12. Ima li Vaše dijete televizor u svojoj sobi?

1. Da
2. Ne

13. Koliko često u prosječnom tjednu:

	<i>Nikada</i>	<i>Rijetko</i>	<i>Povremeno</i>	<i>Često</i>	<i>Gotovo uvijek</i>
... Vaše dijete gleda televiziju dok objeđuje?	1	2	3	4	5
... Vaše dijete gleda televiziju rano ujutro?	1	2	3	4	5
... Vaše dijete gleda televiziju kasno navečer prije spavanja?	1	2	3	4	5

14. Koliko često u prosječnom tjednu:

	<i>Nikada</i>	<i>Rijetko</i>	<i>Povremeno</i>	<i>Često</i>	<i>Gotovo uvijek</i>
<i>... Vi određujete kada će, gdje, koliko dugo i koje sadržaje Vaše dijete gledati na televiziji?</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>... zajedno s djetetom gledate televizijske sadržaje?</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>... s djetetom razgovarate o televizijskim sadržajima koje je dijete vidjelo, u smislu da mu pružate objašnjenja, smjernice, kritičke prosudbe i vrijednosne pouke?</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

15. Unatoč Vašim postupcima kojima kontrolirate, nadgledate ili interpretirate televizijske sadržaje kojima je izloženo Vaše dijete, koliko često Vaše dijete bez vašeg nadzora gleda televiziju?

1. *Nikada*
2. *Rijetko*
3. *Povremeno*
4. *Često*
5. *Gotovo uvijek*

Puno Vam hvala na Vašem vremenu koje ste izdvojili za sudjelovanje u ovom istraživačkom projektu!

Prilog 3. Anketni upitnik za odgajateljice

Poštovani,

za potrebu izrade diplomskog rada pod nazivom „ODNOS IZMEĐU RAZINE IZLOŽENOSTI TELEVIZIJSKIM SADRŽAJIMA I RAZINE AGRESIVNOG PONAŠANJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI“ provodimo kratko anketno istraživanje o određenim vrstama agresivnih ponašanja koja ponekad manifestiraju djeca predškolske dobi.

Bili bi Vam zahvalni ukoliko biste izdvojili svoje vrijeme i ispunili anketni upitnik o određenim vrstama agresivnih postupaka koja ponekad manifestiraju djeca Vaše vrtičke grupe prema svojim vrtičkim vršnjacima. Ispunjavanje anketnog upitnika oduzet će otprilike pet minuta Vašeg vremena.

Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno, pri čemu imate mogućnost u bilo kojem trenutku bez objašnjenja prekinuti sudjelovanje u istraživanju, dok su istraživački rezultati anonimni i povjerljivi, odnosno, prikupljeni podaci bit će korišteni isključivo za svrhu izrade ovoga rada te neće biti davani na uvid drugim pojedincima ili ustanovama. Odgovori ispitanih analizirat će se skupno, odnosno, na razini ukupnog uzorka, korištenjem anonimizirane baze podataka, pri čemu dobivene rezultate istraživanja neće biti moguće povezati s identitetom ispitanih.

- a) *Pristajete li na sudjelovanje u ovom istraživanju u kojem ćete u svrhu izrade diplomskog rada procjenjivati određene oblike ponašanja djece iz Vaše vrtičke grupe?*

1. *Da*
2. *Ne*

- b) *Pristajete li na sudjelovanje u ovom istraživanju u kojem ćete u svrhu izrade diplomskog rada procjenjivati razine manifestiranja agresivnih postupaka koja ponekad manifestiraju djeca Vaše vrtičke grupe prema svojim vrtičkim vršnjacima?*

1. *Da*
2. *Ne*

Molimo Vas da razmislite o _____, djetetu predškolske dobi iz Vaše vrtičke skupine.

1. Molimo Vas da procijenite u kojoj mjeri, odnosno, koliko često _____ iskazuje slijedeće oblike agresivnih ponašanja prema drugoj vrtičkoj djeci, odnosno, svojim vrtičkim vršnjacima:

	<i>Nikada</i>	<i>Rijetko</i>	<i>Ponekad</i>	<i>Često</i>	<i>Vrlo često</i>
<i>1. Fizičke oblike agresije, odnosno, fizički napada, pljuje, štipa, grebe, tuče, grize, čupa, gura ili udara drugu djecu, gađa ih raznim predmetima, otima ili uništava njihove stvari i predmete</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>2. Verbalne oblike agresije, odnosno, svađa se s drugima, galami i viče na njih, govori im ružne stvari, kritizira ih, psuje, vrijeđa, provocira i ponižava, prijeti im se ili ih zastrašuje i ucjenjuje, zapovijeda im i naređuje te zahtijeva njihovu poniznost i podređenost, ruga im se, ismijava ih, omalovažava ih ili ih naziva pogrđnim imenima</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>3. Indirektne (relacijske) oblike agresije, odnosno, ignorira i ogovara drugu djecu, izmišlja o njima ružne i neistinite priče, narušava njihov ugled, širi štetne zlonamjerne glasine i laži o njima, otkriva njihove tajne, ocrnjuje njihov ugled i uništava njihovu reputaciju, ne dopušta im igranje s drugom djecom u skupini, pokušava ih socijalno isključiti i izolirati od druge djece, narušava njihove bliske veze i odnose te se trudi da se djeca ne osjećaju prihvaćeno, pripadno i uključeno.</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

Puno Vam hvala na Vašem vremenu koje ste izdvojili za sudjelovanje u ovom istraživačkom projektu!

Prilog 4. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji kvantitativnih varijabli anketnih upitnika

Varijabla	<i>N</i>	Iznos Kolmogorov-Smirnov testovnog statistika	Značajnost Kolmogorov-Smirnov testovnog statistika
Životna dob roditelja	126	0.07	0.091
Obrazovni status roditelja	126	0.25	0.000
Socio - ekonomski status roditelja	126	0.44	0.000
Broj vlastite djece	126	0.34	0.000
Dob uzorkom obuhvaćene djece	126	0.16	0.000
Vrijeme u kojem su u tipičnom danu uzorkom obuhvaćena djeca izložena televizijskim sadržajima	126	0.30	0.000
Učestalost gledanja televizije tijekom objeda od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.26	0.000
Učestalost gledanja televizije rano ujutro od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.26	0.000
Učestalost gledanja televizije kasno navečer prije spavanja od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.24	0.000
Učestalost primjenjivanja restriktivne medijacijske strategije	126	0.27	0.000
Učestalost primjenjivanja pasivne medijacijske strategije	126	0.20	0.000
Učestalost primjenjivanja instruktivne medijacijske strategije	126	0.23	0.000
Učestalost gledanja televizije bez roditeljskog nadzora od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.21	0.000
Učestalost manifestiranja fizičkih oblika agresije prema vrtićkim vršnjacima od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.26	0.000
Učestalost manifestiranja verbalnih oblika agresije prema vrtićkim vršnjacima od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.22	0.000
Učestalost manifestiranja indirektnih oblika agresije prema vrtićkim vršnjacima od strane uzorkom obuhvaćene djece	126	0.26	0.000

Popis tablica i grafikona

Popis tablica

Tablica 1. Socio-demografska struktura ispitanih roditelja	31
Tablica 2. Socio-demografska struktura uzorkom obuhvaćene djece	32
Tablica 3. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama	35
Tablica 4. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju učestalosti primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija.....	38
Tablica 5. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji varijable kojom je mjerena učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora.....	40
Tablica 6. Odabrani deskriptivni statistički pokazatelji pojedinačnih indikatora mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju razine agresivnog ponašanja vrtićke djece predškolske dobi	41
Tablica 7. Spearmanovi rho koeficijenti korelacije između razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja prema vrtićkim vršnjacima od strane vrtićke djece predškolske dobi.....	43
Tablica 8. Spearmanovi rho koeficijenti korelacije između razine izloženosti televizijskim sadržajima i razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja	44
Tablica 9. Spearmanovi rho koeficijenti rang korelacije između učestalosti primjenjivanja tri različite medijacijske roditeljske strategije te razine manifestiranja tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja djece predškolske dobi, unutar skupina djece koja se razlikuju po vremenu u kojem su u tipičnom danu izložena televizijskim sadržajima	45

Popis grafikona

Grafikon 1. Vrijeme koje u tipičnom danu uzorkom obuhvaćena djeca provedu pred televizijskim ekranom gledajući televizijske sadržaje	33
Grafikon 2. Sadržaji koje uzorkom obuhvaćena djeca najčešće gledaju na televiziji.....	34
Grafikon 3. Učestalost izlaganja uzorkom obuhvaćene vrtićke djece predškolske dobi televizijskim sadržajima u neprimjerenim situacijama	36
Grafikon 4. Učestalost primjenjivanja triju različitih medijacijskih strategija	38
Grafikon 5. Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi gledaju televiziju bez roditeljskog nadzora.....	40
Grafikon 6. Učestalost kojom uzorkom obuhvaćena vrtićka djeca predškolske dobi manifestiraju tri ispitivana oblika agresivnog ponašanja prema svojim vrtićkim vršnjacima..	42

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima onim onih koji su u njemu navedeni.

Martina Kutle
